

MARDİN'DE GERÇEKLEŞTİRİLEN TERCİHLİ VE GELENEKSEL EVLİLİKLERİN NEDENLERİ VE EVLİLİĞE KARAR VERME SÜRECİ*

Hüseyin GÜNEN, Tuğça POYRAZ TACOĞLU

Özet: Makalede, Mardin ilinde gerçekleştirilen tercihli ve geleneksel evliliklerin, ekonomik ve sosyo-kültürel nedenleri ile evliliklerin gerçekleşmesinde karar verme süreci ele alınmaktadır. Burada tercihli evlilik kavramı, geleneksel toplumlarda çocukların kimlerle evleneceğine, evlenecek bireylerin değil, ailelerinin kararlarının öncelikli olmasına işaret etmektedir. Geleneksel evliliklerde de evlilik kararını verenler genellikle evlenecek bireylerin aileleri olduğu için her iki evlilik biçiminde evliliğe karar verme nedenlerinin ve evlilik kararını kimin/kimlerin aldıklarının ortaya çıkarılması önemlidir. Küreselleşmenin ulusal ve yerel kültürleri düzleştirici etkisine rağmen Mardin'de farklı evlilik biçimlerinin varlığını sürdürmesi dikkat çekmekte, bu durum Mardin'in çok kültürlü yapısını yansıtmaktadır. Araştırılan evlilikler kültürel zenginliği yansıtmaması açısından önem arz etmektedir. Araştırmada, fenomenolojik nitel yöntem uygulanmıştır. Bu kapsamda Mardin'de on farklı evlilik biçimine ulaşılmış, 11 kadın ve 11 erkek olmak üzere toplam 22 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada din ve geleneğin, aile yaşamını şekillendiren önemli unsurlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tercihli ve geleneksel evliliklerin, bireyin kararı dışında gerçekleştiği ve bireyin bu durumu kabullendiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Evlilik çeşitleri, tercihli evlilik, geleneksel evlilik, akrabalık, kültür.

Preferential and Traditional Marriages in Mardin: Reasoning and the Decision Making Process

Abstract: This article aims to reveal not only the economic and sociocultural reasons of the preferential and traditional marriages but also the decision making process; who the decision makers are, their roles and statuses and variables within those marriages, in Mardin. In this research, with preferential marriage, it is indicated that in a traditional society, it is the family not the persons who are going to get married is the decision maker with whom they are going to get married. In traditional marriages, it again the family which is the decision maker. That's why it is really important to find out the reasons behind those decisions.

This research has been conducted in Mardin/TURKEY and 10 marriage types have been analysed within this scope. It has been understood that Mardin is one of the most precious cities reflecting multiculturalism with several kinds of marriage against globalization. In this sense, marriages in question have great importance to indicate cultural richness in a society. Phenomenological qualitative method has been applied in this research. By taking examples from all

* Bu makale, *Mardin İlinde Gerçekleştirilen Tercihli ve Geleneksel Evlilik Çeşitleri* adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir, bk. (Günen, 2016).

marriage types, 11 women and 11 men in total 22 participants have been interviewed in depth. In this research it is found out that religion and tradition are the essential issues to figure out the family structure. Within the preferential and traditional marriages. The persons who take part in them have already accepted this situation and have no rights in the decision making process.

Key words: Marriage types, preferential marriage, traditional marriage, kinship, culture.

Giriş

Sosyolojik bakış açısına göre, bireysel duygulardan kaynaklanan ve bu nedenle bireysel bir karar olarak görülen evlilik kararı, içinde yaşanılan toplumdaki bağımsız olarak verilememektedir. Macionis (2012, s. 2), sosyolojik bakışı, özeldeki geneli görmek; yani bireylerin özel yaşamlarında toplumun genel kalıplarını görmek olarak tanımlamaktadır. Buna göre sosyologlar, bireylerin davranışlarında genel kalıplar aramaktadır, her birey benzersiz olmasına rağmen, toplum birçok kategoride insan davranışlarını şekillendirmektedir. Bu bağlamda toplum, bireyin eylemlerini, düşüncelerini, duygularını yönlendiren bir güçtür ve eş seçiminde yaş, cinsiyet, ırk, sosyal sınıf gibi etkenler belirleyicidir. Bu bağlamda kimin kiminle, nasıl evleneceğini belirleyen kurallar toplum tarafından belirlenmekte, toplumdan topluma değişmektedir. Ailenin işlevinin değiştiği, evlilik kurumunun bile varlığının sorgulandığı postmodern dönemde geleneksel toplumlarda gerçekleştirilen evliliklerin incelenmesi, kültürel farklılıkların varlığını göstermesi anlamında önem arz etmektedir. Evlilik kurumu evrensel olsa da, evlilik çeşitlerinin kültüre, şartlara ve bireylerarası etkileşimlere göre farklılaştığı kabul edilmektedir. Bu anlamda evlilik bağlamsaldır ve inşa süreci kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde modernleşmenin gelenekleri yerinden çıkarıcı etkisine karşı, aile ve akrabalık ilişkileri, bireylere ontolojik bir güvenlik sunmakta; aile ve akrabalar, evlilik süreci içerisinde önemini korumaktadır.

Araştırma konumuzu oluşturan berdel, levirat ve sororat gibi evlilik biçimleri, Balaman'a (2002, ss. 40-60) göre tercihli evlilikler olarak nitelendirilmektedir. Burada "tercih" sözcüğünün anlamı, geleneksel toplumlarda çocukların kimlerle evlenmesi gerektiği konusunda bireylerin kararlarının değil, ailelerinin kararlarının öncelikli olmasıdır. Tercihli evlilikler, evlendirilecek çiftler arasında tercih, izin ve yasak kurallarına işlerlik kazandırmaktadır. Bu kurallar doğrultusunda davranış ve eylemler oluşturulmaktadır. Bu kuralların kesin olarak belirlendiği yaşam biçimlerinde evlenme olgusu, bireyler arası bir kontrat olmanın ötesinde aileler, kümeler, soylar arası bağlayıcı nitelik taşımaktadır.

Geleneksel toplumlarda evliliğin temeli olarak romantik aşk veya romantizm değil; çıkar ilişkileri, soyun devamı, sosyokültürel yapıya uyum, birtakım

sorunlarla (başlık parası bulunmadığı durumlarda berdel evliliğinin çözüm olması veya kadının dulluğuna ve namusuna çare olarak levirat evliliğinin tercih edilmesi gibi) baş etme yolu olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda çalışmaya sadece tercihli evlilikler değil, bunun yanı sıra geleneksel toplumlarda sık rastlanılan ancak evlilik kararının alınmasında bireysel iradenin de etkili olduğu evlilikler de dâhil edilmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada Mardin ilindeki yabancı ile evlilik (Suriyeli ile) ve modern yaşama özgü olan gönüllü evlilik çeşidine yer verilmiştir. Son olarak ise, aile sosyolojisi alan yazınında (literatür) rastlamadığımız ve atipik evlilik olarak kavramsallaştırdığımız “baba-oğul bacanak olma evliliği” incelenmiştir. Böylece araştırmada analiz edilecek evlilik biçimleri; tercihli evlilikler (berdel, sorarat, levirat ve baba-oğul bacanak olma evliliği), geleneksel evlilikler (görücü usulü evlilik, yakın akraba evliliği, kız kaçırma evliliği, çok eşli evlilik), yabancı (Suriyeli) ile evlilik ve gönüllü evliliktir. Evliliklerin ekonomik ve sosyokültürel nedenleri ile evlilikte karar vericilerin kim/kimler oldukları çalışmanın temel problem cümlelerini oluşturmaktadır.

1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, Mardin ilinde gerçekleştirilen tercihli ve geleneksel evlilik biçimlerinin ekonomik ve sosyokültürel nedenlerinin neler olduğu ve bu evliliklerde karar vericilerin kim/kimler olduklarının ortaya çıkarılmasıdır. Araştırmada ele alınan evlilik biçimleri, evlilik kararının alınmasında bireysel iradenin etkili olup olmamasına göre genel olarak iki kategori altında ele alınmıştır. İlk kategoriye oluşturan tercihli evliliklerde, evlilik kararı evlenecek bireyler tarafından değil, aileleri tarafından alınmaktadır. İkinci kategoriye oluşturan evlilik çeşitlerinde ise evlenme kararının alınmasında bireylerin iradesi esas olsa da evlilik süreci içerisinde alınan kararlarda aile büyükleri ve akrabalarının sürece müdahil olması anlamında ilk kategorideki evliliklere benzemekte ve bu anlamda geleneksel özellikler taşımaktadır.

Araştırmada ele alınan tercihli evlilik biçimleri; berdel, sorarat (baldızla evlilik), levirat (kayınbiraderle evlilik) ile baba ve oğul bacanak olma evliliği iken, geleneksel evlilik biçimlerini oluşturan evlilikler; görücü usulü evlilik, yakın akraba evliliği, kız kaçırma evliliği ve çok eşli evliliktir. Bu evlilik çeşitlerinin yanı sıra çalışmada Mardin ilinde sık rastlanılan evlilik çeşitlerinden biri olan yabancı ile (Suriyeli ile) evlilik de ele alınmaktadır. Ayrıca modern toplumlara özgü gönüllü evlilik çeşidine de yer verilerek, diğer evliliklerle gösterdiği farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacını Mardin ilinde gerçekleştirilen tercihli ve geleneksel evlilik biçimlerinin ekonomik ve sosyokültürel nedenleri ile evlilik kararının kim ya da kimler tarafından alındığının ortaya çıkarılması oluşturmaktadır.

Araştırmanın konusunu oluşturan evlilik çeşitleri, geleneksel toplumlara özgü, içinde buldukları toplumsal yapının değerleri ve ihtiyaçlarından ortaya çıkıp şekillense de, her bir evliliğin gerçekleşmesinde farklı amaç ve beklentiler söz konusu olmaktadır. Bu anlamda bu evlilik çeşitleri çalışmaya konu edinirken, kendi bağlamları dikkate alınarak yorumlanmıştır, çünkü evlilik kurumu hem üyesi olunan ailenin hem de içinde yaşanan toplumun değerleriyle ilişkilidir. Dolayısıyla meseleye hem kültürel bağlamda hem de aile içi ilişkiler bağlamında yaklaşmıştır.

Çalışmada evlilik sürecindeki eş seçme, başlık parası, âdetler ve gelenekler gibi kültürel öğelerin Mardin ili açısından incelenip, yorumlanması çok kültürlülük ve geleneksel yaşam biçimi hakkında bilgi verilmektedir. Nitekim Mardin, çok kültürlülüğü ve geleneksel yaşam biçimlerini yansıtan ender illerdendir. Bu yönüyle araştırma, toplumun ve kültürün çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Küreselleşmenin yerel kültürleri tektipleştirme tehdidi karşısında, yerel kültürlerin kendine has özelliklerini kültürel görelilik şemsiyesi altında koruma çabalarının vurgulanması çalışmayı önemli kılmakta, bu açıdan çalışmanın çok kültürlülük tartışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca tercihli evlilik (berdel, levirat ve sororat) konusunda çalışmaların az sayıda olması ve atipik bir evlilik çeşidi olarak baba-oğul bacanak olma evliliğine alan yazında rastlanılmaması çalışmayı alan yazına katkı sağlaması ve gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutması anlamında önemli kılmaktadır.

1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri

Tercihli ve geleneksel evlilik çeşitleri ile evlenen çiftlerin evlilikleri ve kendi yaşamları ile ilgili deneyimleri aşağıda belirtilen problem cümleleri çerçevesinde analiz edilecektir:

1. Evli çiftlerin gözünden evliliğe neden olan ekonomik ve sosyokültürel nedenler nelerdir?
2. Evliliklerin gerçekleşmesinde karar vericiler kim/kimlerdir?

2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma fenomenolojik nitel yöntemle gerçekleştirilen bir alan çalışmasıdır. Neuman (2010, ss. 131-134), fenomenolojik nitel yöntemi açıklayan yorumlayıcı sosyal bilimden bahsederken, bu tür araştırmaların amacının, toplumsal gerçekliğin ve insanların temel doğası hakkında açıklayıcı

bilgiler vermek olduğunu söylemektedir. Yorumlayıcı araştırmacılar için toplumsal araştırmanın hedefi, toplumsal yaşama dair anlayış geliştirmek ve insanların doğal ortamlarda nasıl anlam oluşturduklarını keşfetmektedir. Araştırmacı, incelenen insanlar için neyin anlamlı veya önemli olduğunu öğrenmek ister ve bunu belirli bir toplumsal ortamı tanıyarak ve içindekilerin bakış açısından görerek yapar. Araştırmacı, incelediği kişilerin duygularını ve yorumlarını paylaşır, olayları onların gözünden görür. Bu çalışmada nitel yöntemin seçilme sebebi; araştırmanın konusuna, analiz birimine ve amacına en uygun yöntem olmasıdır. Nitel araştırma kültüre ve zamana bağımlıdır, bir başka yönüyle nitel araştırmada katılımcıların araştırma problemlerine verdikleri anlamlar önemlidir.

2.1. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanmasında iki veri toplama tekniğinden yararlanılmıştır. Bunlardan ilki, derinlemesine görüşme, diğeri ise sahaya yönelik gerçekleştirilen katılımlı gözlemdir.

Nitel araştırmada kullanılan derinlemesine görüşme tekniği sosyal dünyadaki, “görünür” birçok olgu, süreç ve ilişkinin görünümünden çok özüne inmeyi, bunların ayrıntılarını kavramayı ve bütüncül bir biçimde anlamayı mümkün kılan bir veri oluşturma aracıdır (Kümbetoğlu, 2005, s. 72). Görüşmeler, her bir evlilik çeşidine uygun olarak ayrı ayrı soru formları hazırlanarak gerçekleştirilmiştir. Nitel görüşme, katılımcıların evlilik süreçlerine yönelik bakış açılarını ortaya çıkaran ve evlilik deneyimlerine ilişkin daha zengin veriler sunan bir veri toplama tekniğidir. Böylece sosyal dünyadaki gözle görünür birçok süreç ve ilişkinin görünümünden çok, özüne inilerek, ayrıntılı ve bütüncül bir anlamaya ulaşılması amaçlanmıştır. Derinlemesine görüşme ile bireylerin bakış açılarını, toplumsal dünyadaki doğal ortamlarında, gündelik hayatlarında derinlemesine anlamak mümkün olabilmektedir. Nitel araştırmada sosyal gerçeklik, araştırmacı ve katılımcılar arasındaki etkileşimsel bir süreçte yeniden inşa edilmektedir. Görüşme formları, her bir evlilik çeşidi için sosyodemografik verilere ulaşmayı hedefleyen standart sorular (cinsiyet, yaş, meslek, eğitim durumu, gelir düzeyi, çocuk sayısı, vb.) ile evlilik çeşitlerinin özellikleriyle ilgili verilere ulaşmayı hedefleyen özel sorular şeklinde hazırlanmıştır.

Katılımlı gözlemin özelliği ise, Duverger'a (2006, s. 299) göre, araştırmacının gözlemlediği grubun hayatına ve faaliyetlerine bir dereceye kadar da olsa katılmasıdır. Bu katılma bazen pasif bir katılma olur, düpedüz bir seyirci rolü niteliğini alır, fakat bu seyircilik, koşulların zoruyla oyuna girmeyi ve oyuncular arasında yer almayı gerektiren bir seyirciliktir. Katılımlı gözlemler, araştırmacının sahada gözlemlediği aile yapısı, evlilik ritüelleri ve sosyokültürel yapıyla ilişkilidir. Gözlem notlarından araştırma verilerinin

değerlendirilmesinde yararlanılmış, gözlemlerle elde edilen bilgiler, verilerin yorumlanmasında derinlemesine görüşmeden elde edilen bilgilerle harmanlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Derinlemesine görüşmeler, Mardin ilinde geleneksel ve tercihli evlilik çeşitleri ile evlenen çiftler, çiftlerin ebeveynleri, akrabaları ve konuyla yakından ilgisi olan kanaat önderleri (imam ve fahri imam gibi) ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada 11'i erkek ve 11'i kadın olmak üzere toplam 22 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmada, grubun özelliklerini en iyi yansıtan, araştırmacıya en etkin ve verimli veriyi sağlayacak olan örneklem seçimine dikkat edilerek, kartopu veya zincirleme örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu çerçevede muhtara, imama, kanaat liderine ve daha sonra ulaşılan kişilere “Bu konuda en çok kimler bilgi sahibi olabilir? Kimle/Kimlerle görüşmemizi önerirsiniz?” sorusu yöneltilerek görüşme yapılacak kişiler belirlenmiştir.

Çalışmada karşılaşılan en önemli güçlüklerden birisi, bizatihi konunun kendisiyle ilişkilidir. Evlilik, mahremiyet içeren bir konudur. Söz konusu çalışmanın bir de geleneksel bir toplumda yapılması, bu durumu daha da zorlaştırmıştır. Araştırmacının Arapça bilmesi, Arap katılımcılara ulaşmada kolaylık sağlamıştır. Araplarla yapılan görüşmelerin çoğu katılımcıların ana dillerinde yapılmış ve bu durum çalışma sorularının anlaşılmasında kolaylık sağlamıştır. Bu çerçevede Neuman'ın (2010, s. 233) belirttiği ve nitel araştırmada önem taşıyan “kelimeler, tonlamalar, deyimler, atasözleri, vb.” doğrudan araştırmacının analiz sürecinden geçmiştir. Arapça gerçekleştirilen görüşmeler, daha sonra araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Görüşmeler 2015 yılının Eylül ayından başlayarak 2016 yılının Ocak ayına kadar ayrı ayrı zamanlarda dört kez sahaya gidilerek gerçekleştirilmiştir. Her seferinde sahada ortalama 10 gün kalmıştır. Görüşmelere başlanmadan önce araştırmacı kendisini tanıtarak, yapmak istediği görüşmelerle ilgili katılımcılara bilgiler vermiş ve rızalarını almıştır, dolayısıyla katılımcıları sorulara samimi ve güven ilişkisine dayanan cevaplar almaya teşvik etmiştir. Ayrıca katılımcılara kimliklerinin açıklanmayacağına dair teminat verilmiştir.

Görüşmeler, nitel araştırmanın doğasına uygun olarak, katılımcıların gündelik gerçekliklerine en yakın bilgiye ulaşmayı sağlamak açısından evlerinde yapılmıştır. Görüşmeler otuz dakikadan bir buçuk saate kadar değişen sürelerde gerçekleşmiştir. Görüşmelerin bir kısmı, katılımcıların onayı üzerine elektronik cihazla kayıt altına alınmıştır. Alınan kayıtlar sayesinde, önemli ayrıntıların gözden kaçabilecek olması engellenmiştir.

2.3. Araştırmanın Veri Değerlendirme Süreci

Wolcott (Wolcott 1994'ten aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2006, ss. 221-222), nitel veri analizinde üç yol önermektedir: İlki, toplanan verinin özgün formuna mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve gerektiğinde araştırmaya katılan bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntı yaparak betimsel bir yaklaşımla verileri okuyucuya sunmaktır; veriler ve ulaşılan sonuçlar birbirine anlatım olarak çok yakındır. Örneğin, görüşmelerden uzun aktarımlar yapılabilir ve gözlem notları özgün hâline yakın bir biçimde betimlenebilir. İkinci yol, ilkinin içerecek bir şekilde, bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla “sistemik analiz” yapmaktır. Veriler betimsel bir yaklaşımla sunulur ve belirlenen bazı temalar ve temalar arası ilişkiler belirlenir. Bu yaklaşımda araştırmacı, veri analizini bir adım öteye götürmekte ve okuyucuya yardımcı olabilecek birtakım ek analizler yapmaktadır. Üçüncü yaklaşımda ise araştırmacı, ilk iki yaklaşımı temel alır ve buna ek olarak, veri analizi sürecine kendi yorumlarını da dâhil eder. Bu anlamda çalışmada nitel veri analiz tekniklerinden “betimsel analiz tekniği” ve bir dereceye kadar da “sistemik analiz” kullanılmıştır.

Nitel araştırmalarda araştırmacıların çoğu, araştırdıkları çevrenin betimlemesini yapmayı amaçlar. Betimlemede yapılan vurgu, sıradan detaylara dikkat kesilmeyi içerir, günlük yaşam yüzeysel, küçük şeyleri soruşturmaya değerlidir. Çünkü bunlar özel bir bağlamda neyin olup bittiğini anlamamıza destek olurlar ve gerçekliğin diğer katmanlarına ipucu ve işaret sağlarlar (Bryman, 1988, s. 63).

Araştırmada elde edilen veriler kodlanarak, kategoriler ve temalar tespit edilmiştir. Kodlama yapılırken açık ve serbest kodlama tercih edilmiştir. İlk aşamada veriler ayrıntılı olarak incelenip, olgular isimlendirilerek kategoriler belirlenmiş, Kavramlar birbirleriyle karşılaştırıldıklarında benzer olgulara ait olduklarında kategori başlığı alır. Kategori, diğer kavramlardan daha soyut bir kavramdır (Strauss ve Corbin, 1998).

Görüşmecilerden alınan cevaplardan sonra, görüşme metinlerinin transkriptasyona tabi tutulması sonucunda ulaşılan kategoriler ve temalar aşağıda Şekil 1'de sunulmaktadır:

Kategoriler ve Temalar		
Evlilik Nedenleri		Din/Ahlak Fakirlik Namus Tanıdıklık/akrabalık Çocuk yapmak Aşk Güzellik Baskı İtibar Sorumluluk
Yabancı ile Evlilik		Menfaat Kolay yoldan evlilik
Evlilikte Karar Vericiler		Aile Gelenek Birey

Şekil 1. Evlilik Nedenleri ve Karar Vericilerle İlgili Kategoriler ve Temalar

2.4. Katılımcılar

Araştırmada katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamış; her bir katılımcı kodlanmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

S. No	Kod Adı	Cinsiyeti	Yaşı	Katılımcıların Statüsü	Eğitim Durumu	Yaşadığı Yer	Aylık Geliri
1	Katılımcı 1	Kadın	56	Yakın akraba evliliğiyle evlenen kadının annesi	Okuma-yazma bilmiyor	Köy	0 TL
2	Katılımcı 2	Kadın	70	Berdel evliliği yapan çiftin annesi	Okuma-yazma bilmiyor	Köy	300 TL
3	Katılımcı 3	Erkek	55	Berdel evliliği yapan çiftin babası	Lise	Köy	2200 TL
4	Katılımcı 4	Erkek	65	Levirat evliliği yapan erkek ve baba-oğul bacanak olma evliliğiyle evlenen baba	İlkokul	Köy	1100 TL
5	Katılımcı 5	Erkek	75	Sorarat evliliği yapan erkek	İlkokul	Köy	2000 TL
6	Katılımcı 6	Kadın	69	Görücü usulüyle evlenen kadın	Okuma-yazma bilmiyor	Şehir	600 TL
7	Katılımcı 7	Kadın	40	Görücü usulüyle evlenen kadın	Ortaokul	Şehir	0 TL

8	Katılımcı 8	Erkek	59	Görücü usulüyle evlenen erkek	Ortaokul	Köy	1500 TL
9	Katılımcı 9	Erkek	41	Görücü usulü ve yakın akraba evliliğiyle evlenen erkek	Ortaokul	Şehir	7000 TL
10	Katılımcı 10	Erkek	75	Yabancıyla evlenen erkek	İlkokul	Köy	1500 TL
11	Katılımcı 11	Erkek	30	Baba-oğul bacanak olma evliliğiyle evlenen oğul	Ortaokul terk	Köy	1500 TL
12	Katılımcı 12	Kadın	50	Baba-oğul bacanak olma evliliğiyle evlenen anne	Okuma-yazma bilmiyor	Köy	0 TL
13	Katılımcı 13	Kadın	24	Kız kaçırma evliliğiyle evlenen kızın kardeşi	İlkokul	Köy	0 TL
14	Katılımcı 14	Erkek	64	Kız kaçırma evliliğiyle evlenen kızın babası	Ortaokul	Köy	3000 TL
15	Katılımcı 15	Kadın	60	Kız kaçırma evliliğiyle evlenen kadın	Okuma-yazma bilmiyor	Köy	0 TL
16	Katılımcı 16	Kadın	26	Gönüllü evlilikle evlenen kadın	Lisans	Şehir	0 TL
17	Katılımcı 17	Erkek	27	Gönüllü evlilikle evlenen erkek	Lisans	Şehir	3000 TL
18	Katılımcı 18	Kadın	42	Görücü usulü, berdel ve yakın akraba evliliğiyle evlenen erkek	Ortaokul	Şehir	0 TL
19	Katılımcı 19	Kadın	32	Görücü usulü ve yakın akraba evliliğiyle evlenen kadın	İlkokul	Köy	500 TL
20	Katılımcı 20	Kadın	68	Çok eşlilikle evlenen kadın	Okuma-yazma bilmiyor	Köy	300 TL
21	Katılımcı 21	Erkek	85	Kanaat önderi (Yöre halkı tarafından sözüne itibar edilen kişi)	İlkokul	Köy	1000 TL
22	Katılımcı 22	Erkek	39	Köy imamı	Ön lisans	Köy	1500 TL

3. Mardin İlinde Rastlanan Evlilik Çeşitleri

Ailenin kurulmasında ve neslin devam etmesinde en önemli süreç evliliklerdir. Evlilik, genel olarak farklı cinsten bireylerin belli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek oluşturdukları ortak yaşam biçimidir. Giddens'a (2008, s. 247)

göre evlilik, iki yetişkin birey arasındaki, toplum tarafından tanınan ve onaylanan cinsel birlik anlamına gelmektedir. Kasapoğlu ve Karkıner (2011, s. 30) ise evliliği, sadece cinsel birliktelik değil aynı zamanda kadın ve erkek açısından karşılıklı duygu paylaşımı, bir hayatı beraber geçirme kararı, hayatın sorumluluklarının beraber üstlenilmesi şeklinde tanımlamaktadır.

Haviland (2002, s. 272) ise “Çiftleşme biyolojik iken evlilik kültürel” demektedir. Kimin kiminle evlenebileceği ve birey evlendikten sonra kendisini ne gibi hak ve sorumluluklar beklediği gibi hususlar her toplumda ve kültürde farklı olarak belirlenmiştir (Tezcan, 2010, s. 135). Evrensel bir kurum niteliği olan evlilik, toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda ve kültüre göre farklı türde gerçekleşebilmektedir.

Toplumun temel dinamiklerini oluşturan aile kurumunu sağlıklı sürdürmek maksadıyla, her toplumda aile fertlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlulukların paylaşılması, toplum tipine göre farklılık arz etmektedir. Geleneksel toplumlarda aile ile ilgili sorumluluklar, genellikle ailenin reisi ve/veya örfi kurallar tarafından belirlenmektedir. Bu açıdan geleneksel toplumlarda, evlilik kararının alınması ve kimin kimle evleneceği gibi hususların belirlenmesinde aileler veya akrabalar etkili olmaktadır.

Tercihli evlilik çeşitleri Balaman'a (2002, ss. 40-41) göre, geleneksel toplumlarda çocukların kimlerle evlenmesi gerektiği konusunda bireylerin değil, ailelerin öncelik durumuna göre karar almalarıdır. Aileler arası dayanışma ve dirliğin pekişmesini amaçlayan tercihli evlilikler, temelde çıkar ilişkisine dayanmaktadır. Bu tür ailelerin tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomik uğraşları olduğu için; ailede otoriteyi sağlamak, toprağın bölünmesini engellemek, aile sınırlarının dışarı çıkmasını engellemek açısından bu evlilikler doğal hâle gelmektedir. Balaman'ın ele aldığı tercihli evlilik biçimleri şunlardır: beşik kertme, söz alıp verme, berdel evliliği, taygeldi evliliği, baldızla evlilik, kayınbiraderle evlilik, kardeş çocukları evliliği, bir dizi erkek kardeşin bir dizi bacıyla bireysel evliliği, kız kaçırma, görücülük.

Tercihli evlilik çeşitlerinden Mardin'de rastlanılanlar ise, berdel (ıkyada) evliliği, levirat (kayınbiraderle evlilik) ve sororattır (baldızla evlilik). Bunların haricinde, alan yazında rastlanmayıp tercihli evlilik olarak kavramsallaştırdığımız bir başka evlilik çeşidi, baba ve oğul bacanak olma evliliği gözlemlenmiştir.

Mardin'de tercihli evlilikler dışında, geleneksel evlilikler olarak kategorize edilen evlilik çeşitleri ise; görücü usulü evlilik, yakın akraba evliliği, kız kaçırma evliliği ve çok eşli evliliktir. Bu evliliklerin tercihli evliliklerden farkı, zorlama ve yasaklamayla yapılmamasıdır. Bu evlilikler arasında kız kaçırma ve görücü usulü evlilikler, kimi örneklerde tercihli, kimi örneklerde de bireysel karar alma olarak görülmüş, neticede ise bireysel kararlar evlenenlerin daha çok

olduğu dikkat çekmiştir. Mardin'de görülen bir başka evlilik çeşidi de, Suriye'deki savaştan kaçan Suriyeli kadınlarla yapılan evlilikler ve modern toplumlara özgü olan çiftlerin birbirlerini severek yaptıkları gönüllü evliliklerdir.

3.1. Tercihli Evlilik Biçimleri

3.1.1. Berdel (İkyada) Evliliği

Hakkâri yöresinde “kepir”, Aydın ve Denizli bölgelerinde “değişik yapma” (Beşikçi, 1969, s. 163), Mardin'de “ıkyada” adıyla bilinen bu evlilik türü, iki ailenin, hem kız hem de erkek çocukları olması durumunda, kendi aralarında anlaşarak birbirlerine kız ve erkek vermeleridir. Her iki ailede de hem kız verme hem de kız alma yoluyla akrabalık yaşanmaktadır. Bu evlilik çeşidi, törensel olarak tek bir düğün şeklinde ya da farklı zaman dilimlerinde iki ayrı düğün şeklinde gerçekleşebilmektedir. Yasa'ya (1973, ss. 158-159) göre berdel aile kurma, aşağı yukarı aynı yaşta olan hem kız hem de oğlu bulunan ailelerin, karşılıklı olarak kız ve oğullarını evlendirmeleridir. Bu evlilik biçiminin ekonomik nedeni başlık parasını ve düğün masraflarını ortadan kaldırmak iken, sosyokültürel nedeni akrabalığı güçlendirmektir.

Türkiye'de bu evlilik çeşidine en çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde rastlanmaktadır. Balaman'a (2002, s. 43) göre, böyle bir evliliğin oluşabilmesi için özne ve nesnel koşulların hazır olması gerekir. Ailelerin çocukları üzerindeki denetimi sağlama isteği; başlık, takı ve benzeri düğün masraflarının paylaşılması gibi hususlar bu evliliğin nedenleridir. Çopuroğlu'nun (2000, s. 176) Fırat yöresinde yaptığı araştırmada, berdelin uygulanmasındaki en yaygın gerekçe akrabalık ilişkilerinin pekiştirilmesi, aileler arasındaki düşmanlığın ve başlığın ortadan kalkması ve babaların ikinci bir eş alma isteği olarak sıralanmaktadır.

Mardin'de berdel yapılırken, akrabalık sisteminin güçlendirilmesi gibi bir amaç olmakla birlikte, kızın beğenilmesi ve aile yapısına uygunluğu çok önemlidir. Berdelin aynı zaman diliminde olması önemli değildir. İlk önce ailelerden birisi kız alır ve diğer aileye iyi izlenim bırakırsa, diğer aile de uygun görürse kız isteme yoluna gidilir.

3.1.2. Levirat (Kayınbiraderle Evlilik)

Bir kadının kocasının vefat etmesi durumunda, kayınbiraderle evlendirilmesiyle gerçekleşen tercihli evlilik türüdür. Levirat olarak da ifade edilen yenge-kayınbirader evliliğine, Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri'nde daha sık rastlanmaktadır.

Balaman (2002, s. 51), bu evlilikten bahsederken, bu bölgelerde mevcut törenin gücünü vurgulamaktadır. Kayınbiraderle evliliğin başlıca sebepleri şu şekilde sıralanabilir: Ölen kocanın çocukları varsa, çocukların yeni babası aynı

zamanda amcaları konumunda olacak, taşınır ve taşınmaz mallar dağılmayacak, mahrem konular aile sınırları içerisinde kalacak, büyük babanın aile üzerindeki denetimi devam etmiş olacaktır.

Poyraz Tacoğlu'nun (2011, ss. 126-130) Mardin Kızıltepe'deki çalışmasında levirat evliliği, ölen kardeşin çocuklarına sahip çıkmak anlamında katılımcılar tarafından fedakârlık olarak görülmekte, aynı zamanda bu evlilik, aile sınırlarının dışarıya çıkmasını engellemektedir.

3.1.3. Sororat (Baldızla Evlilik)

Erkeğin eşinin ölmesi durumunda eşinin kız kardeşiyle (baldızıyla) evlenmesidir. Mardin'de bu evlilik biçiminin tercih edilme sebebi, çocuklara bakacak olan kadının, teyzeleri olması ve böylece üveyliği önlemesidir. Balaman'a (2002, s. 50) göre bu evlilik tipinde maksat şudur: Zaten iç içe ve yüz yüze olan yoğun akrabalık ilişkileri nedeniyle dul erkeğin baldız yerine, yabandan kız alması toplumsal değerler bakımından hoş görülmez. Aile sınırları, yaşama alışkanlıkları, mal ve mülk ortaklığı gibi nedenler böyle bir evliliği zorunlu kılmaktadır.

Mardin ilinde rastlanan baldızla evlilikte, geleneksel yaşamın önemli bir unsuru sayılan özel yaşamın korunması ve akrabalık sisteminin devam ettirilmesi temel nedendir. Nitekim dul kalmış erkeğin aile dışından kadın getirmesi durumunda, hem aile bütünlüğü açısından hem de ailede çocuk-ebeveyn ilişkileri bakımından sorun olacağı düşünülmektedir. Bu açıdan, geleneksel toplumlarda baldızla evliliğin hem ihtiyaç hem de kültürel bir tercih biçimi olduğu söylenebilir.

3.1.4. Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği

Bu evlilikte, baba ve oğul bacanak durumundadır. Eşini kaybeden veya eşinden ayrılan baba, başka bir kadınla evlenmektedir. Daha sonra evlendiği kadının kız kardeşi, eski eşinden olan oğluyla evlenmektedir. Bu evlilik türüne Türkiye'de, Mardin yöresinde rastlanmaktadır. Baba-oğul bacanak olma evliliği, İç Anadolu Bölgesi'nde yaygın olarak rastlanan taygeldi evlilikle karıştırılmamalıdır. Çocuklu dul bir erkekle, karşı cinsten çocuklu dul bir kadının, çocuklarının ve kendilerinin evlenmeleriyle ortaya çıkan evlilik olayı (Balaman, 2002, ss. 44-45) olarak tanımlanan taygeldi evliliği, iki farklı cinsiyetten çocukları olan iki dulun hem çocuklarının hem de kendilerinin evlenmeleri ile oluşmaktadır. Oysa baba oğul bacanak olma evliliğinde dulluk durumu sadece erkek için geçerli iken, evleneceği kadının dul olması ve çocuk sahibi olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra kadının bekâr bir kız kardeşinin bulunması, bu evlilik çeşidi için zorunluluk arz etmektedir. Baba oğul bacanak olma evliliğinde baba evlendikten sonra, önceki eşinden sahip olduğu oğlunu,

evlendiği kadının bekâr kız kardeşiyle evlendirmekte ve böylece oğluyla bacanak olmaktadır.

Baba ve oğulun bacanak olması, birçok açıdan fayda sağlamaktadır. Geleneksel toplumlarda gelin ve kaynana ilişkisinin önemli olması, aile konularının çevre tarafından çabuk duyulması ve akrabalık ilişkisinin güçlenmesi gibi hususlar bu evlilik türünü önemli kılmaktadır. Bu açıdan baba ve oğulun bacanak olma evliliğinde, gelin ve kaynana öz kardeştir. Gelin ile kaynana ve ailenin diğer fertleri, bu evlilik sürecinde birbirlerinin ayıplarını ve sırlarını örtmek durumundadır. Hem ebeveynler hem de yeni evlenen çiftler birbirlerinin en yakınları olarak akraba durumundadır. Örneğin; damat (oğul) ile üvey anne arasında, hem “baldız-enişte” ilişkisi hem de “üvey anne-üvey çocuk” ilişkisi mevcuttur. Damadın (oğul) eşinin (gelin) ise, kayınbabası aynı zamanda eniştesi; kayınvalidesi de öz ablası olmaktadır.

Baba ve oğulun bacanak olma evliliğinin, diğer bazı tercihli evliliklerde olduğu gibi ihtiyaçtan kaynaklandığı görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Çalışmada, bu evlilik türünün tercih edilme sebebi olarak ekonomik ve özel sebeplerin öncelikli olduğu tespit edilmiştir. Çünkü bu evlilikle düşük masrafları, miras, toprak gibi ekonomik etkenler kolayca çözülmektedir.

3.2. Geleneksel Evlilik Biçimleri

3.2.1. Görücü Usulü Evlenme

Görücü usulü evlilik, ülkemizde çok yaygın olan bir evlilik türüdür. Evlenecek kişilere aracılık eden, kızı gören, istemeye giden kişiye görücü denmektedir. Geleneksel toplumda görücü aracılığıyla evlenme oldukça yaygındır. Çünkü aile ve evlilik kurumu, akrabalık sistemini oluşturan ve sosyal ilişkileri belirleyen önemli bir toplumsal birimdir. Günümüzde görücü usulü evlenme, farklı şekillerde uygulanabilmektedir. Sadece ailelerin beğenip karar aldığı ve çiftlere uygulamak zorunda kaldığı evlilik biçimi katı görücü usulü evlilik, ailelerin görüş beğenmesi ama son kararı evlenecek kişilere bırakması ise yarı görücü usulü evlilik olarak tanımlanmaktadır.

Mardin'de görücü usulü ile yapılan evliliklerin birçoğunda yakın akrabalık, tanıdıklık veya grup içi ilişkiler gözlemlenmiştir. Aileler genelde kız ararken ya kendi akrabalarını, tanıdıklarını ya da sosyal kategorilerine yakın aileleri tercih etmektedir.

3.2.2. Yakın Akraba Evliliği

Akrabalık; ortak soy, evlilik veya evlat edinmeye dayalı sosyal bağ olarak tanımlanır (Macionis, 2012, s. 484). TÜİK (2011) verilerine göre akraba evliliğinin Türkiye'de ortalaması % 21,2'dir; akraba evlilikleri arasında birinci dereceden akraba evliliği oranı ise %51,9'dur. Türkiye'de Aile Yapısı

Araştırması'na (TAYA, 2011, ss. 210-214) göre, evli bireylerin % 23,3'ünün ilk evliliğinde eşi ile akrabalık bağı bulunmaktadır.

Ökten'e (2009, s. 108) göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, evlilik biçimi ve evliliğe ilişkin kuralları önemli ölçüde belirleyen aşiret ve akrabalık sistemidir. Bölgede kan bağına dayalı ataerkil bir yapının olduğu ve akraba birliğini muhafaza eden akraba/kuzen evliliklerinin hâkim olduğu tespit edilmiştir. Akraba evlilikleri, sülaleler arası akrabalıkları iyice pekiştirerek, akrabalık sınırlarını netleştirmektedir.

Mardin'de yakın akraba evlilikleri evlilik kurumunun doğal bir parçasıdır. Özellikle kırsal kesimde yakın akrabadan gelin getirme, akrabalık bağlarının güçlü tutulması için bir ölçüttür. Ayrıca kırsal yaşamın toprak sistemine bağlı olması, bu evlilik biçimini gerekli kılmaktadır.

3.2.3. Kız Kaçırma Evliliği

Kız kaçırarak evlenme, evlilikte ender rastlanan bir tercihtir. Çünkü kız kaçırma hem riskli hem de kuralların dışına çıkma olarak algılanmaktadır. Bazı bölgelerde kız kaçırma cinayetle sonuçlanmaktadır. Bunun başlıca sebebi namus ve akrabalık ilişkisidir. Kaçırılan kız kendi isteği ile kaçmamışsa hem yasal hem de toplumsal olarak büyük bir yaptırım mevcuttur.

Adak (2012, s. 153), tarihten günümüze kadar çoğu kırsal kesimde olan kaçırarak evlenmeyi pek çok nedene bağlamaktadır. Bunlar: ailenin kızı vermek istememesi, kızın ailesinden olumsuz cevap alma korkusu ve gençlerin başlık parasını bulamamasıdır. Tezcan'a (2003, ss. 40-41) göre Anadolu'da yaşanan kız kaçırmanın nedenleri; başlık parası ve düğün giderlerinden kurtulmak, aile içi ve köyler arası geçimsizlik, cinsel ihtiyaçları tatmin etmek ve aşk duygusudur. Duru ve Arslan (2014, ss. 36-48), Denizli'nin bir ilçesinde evlenmek amacıyla evden kaçan kız ergenler üzerinden yaptıkları araştırmayla, önemli bulgular elde etmişlerdir. Bu araştırma çoğu kırsal kesimde yaşayan, geniş aileye sahip ve okula devam etmeyen 10 katılımcı üzerinden yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, evlenmek amacıyla kaçan ergen kızların aileleriyle aile içi iletişimsizlik, psikolojik doyum eksikliği, sosyal destek eksikliği, ailede reddedici tutum yaşadıkları tespit edilmiştir. Bunun altında yatan sebeplerden biri de geleneksel toplumlarda aile kararlarına aykırı davranış sergileme ve aile bütünlüğünü bozma olarak gösterilmiştir.

Mardin'de rastlanan kız kaçırma evliliği, genellikle erkek ve kızın birbirini sevmesi, evliliğin ailelerce istenmemesi ve neticesinde anlaşarak kaçmaları şeklinde olmaktadır. Aynı zamanda erken yaşta gönlünü birine kaptıran genç kızların erkek tarafından ikna edilerek kaçırılması şeklinde de olabilmektedir. Bu kaçma biçimi erken yaşta gerçekleştiği için suç teşkil etmektedir. Bu durumu aileler, çiftler birbirlerine olabilecek düzeydeyse karşılıklı anlaşarak

çözmeye çalışmaktadır. Bu ailelerden kız tarafı, erkek tarafını bazen yüksek miktarda başlık parası istemekle cezalandırmaktadır. Aksi hâlde olayın mahkemeye intikali söz konusu olabilmektedir. Ailelerin kız kaçırma olayında, anlaşamama gibi ihtimalleri çok azdır. Çünkü kız kaçırma, namus meselesi olduğu için varsa akrabalık ilişkilerinin bozulması, akrabalık yoksa aile itibarının yerle bir olması veya cinayet teşebbüsleri gibi sonuçlar doğurmaktadır.

3.2.4. Çok Eşli Evlilik

Çok eşli evlilik, çok eşlilik olarak da ifade edilmektedir. Yani, bir erkeğin veya bir kadının aynı anda birden fazla eşle evli olmasıdır. Çok eşlilik bu yönüyle çok karılılık ve çok kocalılık şeklinde iki türde gerçekleşebilmektedir. Türkiye'de yasal olarak birden fazla evliliğe izin verilmediği için çok eşlilik görülmekle birlikte, eşlerden birisi resmî nikâhlı diğeri veya diğerleri ise sadece dinî (imam) nikâhlı olmaktadır. Balaman (2002, ss. 36-37), çok karılı evlenmelerin kimi topluluklarda saygınlık ve güç belirtisi olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu evlilikler genellikle seksüel dürtüden çok, ekonomik koşulların zorlaması nedeniyle tercih edilmektedir. Yani, kadının yoğun olan işlerinin paylaşılmasına yönelik kocanın, yeni bir eş getirmesi durumudur. Bu evliliğin gerçekleşmesinde bir başka etmen, çocuk sahibi olma arzusudur. Özellikle geleneksel topluluklarda çocuğun olmaması durumunda genellikle özür, kadında aranır ve ikinci eş getirilir. Çok karılılığa sebebiyet veren bir başka durum, ölen kardeşinin karısının miras olarak küçük kardeşe kalması âdetidir. Tüm bu evlilikler aynı zamanda, uyum sorunu ve çatışmayı da beraberinde getirmektedir.

Çok eşlilik, Mardin ilinde çok karılılık olarak görülmektedir; ilk eşinden çocuğu olamayan kocanın yeni bir eş getirmesi ve eşi vefat etmiş kadının kayınbiraderiyle evlenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Mardin'de çok karılılığın bir başka sebebi, ekonomik yönden durumu iyi olan kocanın, genç ve yeni bir eş getirmesi şeklindedir. Bu amaçla hareket eden kocanın eski eşini nikâhlı tutmasının sebebi, toplumsal tepkiyi önlemektir.

3.3. Yabancı İle Evlilik

Mardin'de Suriye'deki savaştan kaçan kadınlarla yapılan evlilikler son dönemde giderek artmaktadır. Kimsesiz kalan veya aileleri tarafından başlık parası karşılığında evlendirilen Suriyeli kadınlar, bekâr kalan (özellikle dul erkekler) veya ikinci bir eş arayışında olan birçok erkek tarafından tercih edilmektedir. Ortak dinî duygular ve gelenekler, etnik kimliğin uyuşmasının dil sorununu ortadan kaldırması, başlık parası dışında başka evlilik masraflarının olmaması ve kısa yoldan evlilik yolu açılması sebebiyle bu evlilik tercih edilmektedir.

3.4. Gönüllü Evlilik

Gönüllü evlilik, çiftlerin gönül rızasıyla birbirlerini görmesi, tanınması, sevmesi ve evlilik kararı almasıdır. Adak'a (2012, s. 155) göre, değişen dünya koşullarına paralel olarak özgürce eş seçme, bugün en çok karşılaşılan durumlardan biridir ve bu yönüyle ataerkil yapının sarsıldığı veya bittiğini göstermektedir. Değişimin yaşandığı bu tür toplumlarda, hem kadın hem de erkek tek başına bir birey olarak görülmekte ve büyük oranda geleneksel normlardan arınmış şekilde eşlerini seçmektedir. Geleneksel yaşamdan farklı olarak gönüllü evlilikte ailelerin, çocuklarının sevincine ortak olması ve onlara maddi destek sağlamasından başka bir rolleri yoktur.

4. Araştırma Problemleri Çerçevesinde Verilerin Analizi

Araştırma, problem cümleleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu kapsamda her bir problem cümlesi bağlamında verilerden çıkartılan temalar, kavramsal çerçeve bağlamında analiz edilip araştırmacının gözlemleri doğrultusunda yorumlanmıştır.

Verilerin analizinde; kod, kategori ve temaların belirlenmesine ilişkin transkript yöntemi kullanılmıştır. Transkript yöntemi, çalışmayı anlaşılabilir kılma anlamında önem arz etmektedir. Transkript, Microsoft Excel programı aracılığıyla hazırlanmıştır. Bu bağlamda katılımcıların ifadelerine bakılarak kaç katılımcının hangi temaları, kaç kere kullandığı grafikler aracılığıyla görüşme analizlerinden önce gösterilmiştir. Böylece temalarla ilgili analizler yapılmadan önce, temaların yoğunluğu ile ilgili genel bir fikir verilmiştir.

4.1. Katılımcıların Evlilik Çeşitlerine Göre Evlilik Özellikleri

Araştırma kapsamında katılımcıların medeni durumu, evlilik yaşı, çocuk sayısı ve evlilik biçimi gibi özellikler, Tablo 2'de sunulurken katılımcıların evlilik özellikleri analiz edilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Evlilik Çeşitlerine Göre Evlilik Özelliklerinin Analizi

S. No.	Kod Adı	Medeni Durum	İlk Evlilik Yaşı	Çocuk Sayısı	Evlilik Biçimi	Katılımcıların Statüsü
1	Katılımcı 1	Evli	16	7	Yakın akraba	Yakın akraba evliliğiyle evlenen kadının annesi
2	Katılımcı 2	Dul	16	5	Berdel, yakın akraba	Berdel evliliği yapan çiftin annesi
3	Katılımcı 3	Evli	20	7	Berdel	Berdel evliliği yapan çiftin babası
4	Katılımcı 4	Evli	20	7	Levirat, baba-oğul bacanak olma	Levirat evliliği yapan erkek ve baba-oğul bacanak olma evliliğiyle evlenen baba

5	Katılımcı 5	Evli	18	8	Sorarat	Sorarat evliliği yapan erkek
6	Katılımcı 6	Dul	15	13	Görücü	Görücü usulüyle evlenen kadın
7	Katılımcı 7	Evli	20	2	Görücü	Görücü usulüyle evlenen kadın
8	Katılımcı 8	Evli	18	6	Görücü	Görücü usulüyle evlenen erkek
9	Katılımcı 9	Evli	19	5	Görücü, yakın akraba	Görücü usulü ve yakın akraba evliliğiyle evlenen erkek
10	Katılımcı 10	Evli	20	6	Yabancı ile evlilik	Yabancıyla evlenen erkek
11	Katılımcı 11	Evli	15	3	Baba-oğul bacanak olma	Baba-oğul bacanak olma evliliğiyle evlenen oğul
12	Katılımcı 12	Evli	30	1	Baba-oğul bacanak olma	Baba-oğul bacanak olma evliliğiyle evlenen anne
13	Katılımcı 13	Evli	17	3	Kız kaçırma	Kız kaçırma evliliğiyle evlenen kızın kardeşi
14	Katılımcı 14	Evli	18	9	Kız kaçırma	Kız kaçırma evliliğiyle evlenen kızın babası
15	Katılımcı 15	Evli	14	8	Kız kaçırma	Kız kaçırma evliliğiyle evlenen kadın
16	Katılımcı 16	Evli	24	1	Gönüllü	Gönüllü evlilikle evlenen kadın
17	Katılımcı 17	Evli	25	1	Gönüllü	Gönüllü evlilikle evlenen erkek
18	Katılımcı 18	Evli	14	2	Görücü, berdel, yakın akraba	Görücü usulü, berdel ve yakın akraba evliliğiyle evlenen erkek
19	Katılımcı 19	Boşanmış	16	1	Görücü, yakın akraba	Görücü usulü ve yakın akraba evliliğiyle kadın
20	Katılımcı 20	Dul	20	0	Çok eşlilik	Çok eşlilikle evlenen kadın
21	Katılımcı 21	Evli	17	7	Kanaat önderi	Kanaat önderi (Yöre halkı tarafından sözüne itibar edilen kişi)
22	Katılımcı 22	Evli	22	3	Köy imamı	Köy imamı

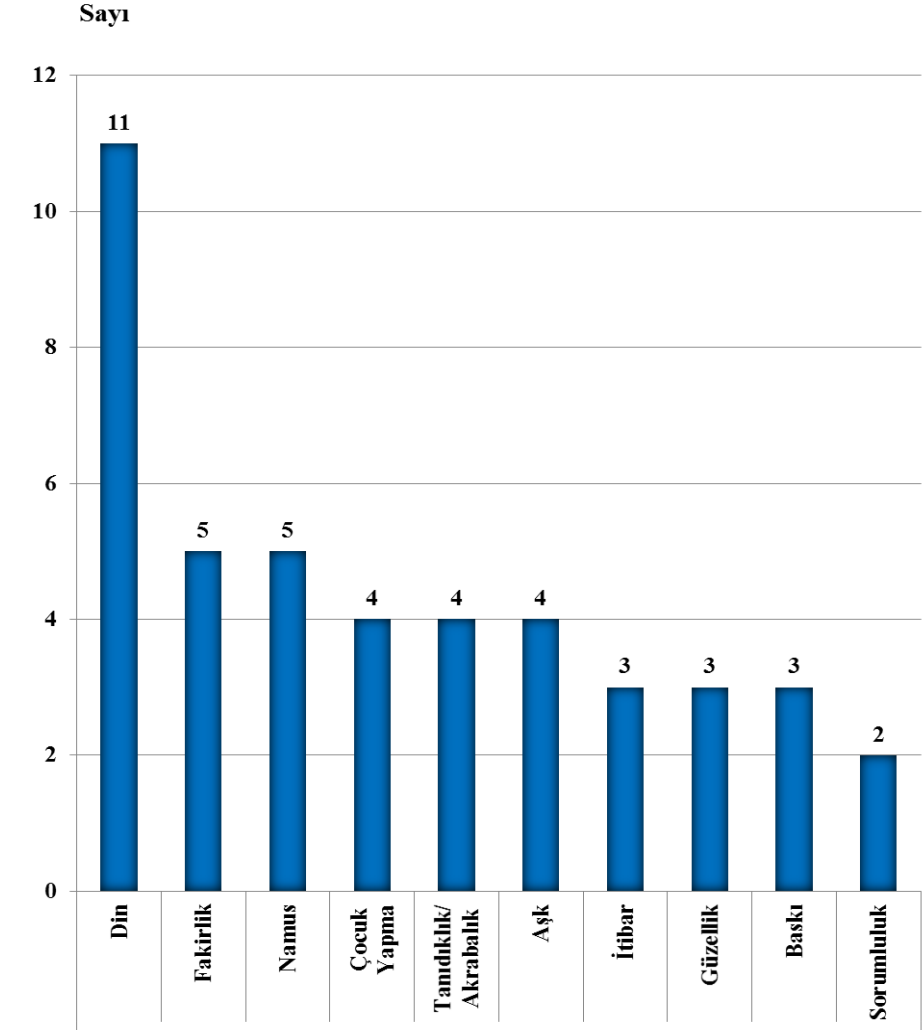
Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların çoğu evlidir. 22 katılımcıdan 9'unun 18 yaşından küçük yaşta evlendiği dikkat çekmektedir. Bu anlamda araştırma sahasında, çocuk gelin ve çocuk damatların yaygın olduğu söylenebilir. Buna 18 yaşında evlenenler de eklendiğinde evliliğin oldukça küçük yaşlarda gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. En yüksek evlilik yaşı 30'dur. Kadınların evlilik yaşı ortalaması 18 iken, erkeklerin evlilik yaşı ortalaması 19'dur.

Katılımcılardan sadece 1'i boşanmıştır, levirat ve sororat hariç diğerleri ilk evliliklerini sürdürmektedir, bu anlamda boşanmalar yok denecek kadar azdır. Bu bulgu, geleneksel toplumlarda boşanma ve dul kalmanın hoş karşılanmamasıyla ilgilidir. Katılımcılar arasında 3 kadın katılımcının dul olması ise eşlerini yaşlıyken kaybetmeleriyle açıklanabilir. Yaşlı kadın artık ailenin manevi büyüğü olarak statü değiştirmiştir ve evlilik düşünmesi, toplumda "ayıp" olarak karşılanmaktadır.

Katılımcılar evlilik biçimlerine göre incelendiğinde; on farklı evlilik çeşidine ulaşılmış ve bu evlilik çeşitlerinin bazılarının (Katılımcı 2, 4, 9 ve 18) iç içe geçtiği tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında bir köy imamı ve bir kanaat önderi de bulunmaktadır. Bu iki katılımcının araştırmaya dâhil edilmesinin sebebi, kırsal yaşamda köy imamının, dinî nikâhları kıyması ve halkın çoğu özel sıkıntısından haberdar olmasıdır. Kanaat önderi ise toplumda kendisine itibar edilen, güvenilen ve tecrübelerinden yararlanan kişidir.

4.2. Evlilik Nedenleri

Evlilik nedenleri, ekonomik ve sosyokültürel nedenler olmak üzere iki ayrı başlık altında toplanmıştır.

Grafik 1. Evlilik Nedenleri

Katılımcıların ifadelerinden evliliğin nedenlerine ilişkin on tane temaya ulaşılmıştır. Temaları gösteren grafiğe bakıldığında; katılımcıların evlenme nedenlerinde dinin öncelikli olduğu, bunu sırasıyla fakirlik, namus, çocuk yapma, evlenilecek eşin tanıdık/akraba olması, aşk, itibar, güzellik, baskı ve sorumluluk izlemektedir.

4.2.1. Evliliğin Ekonomik Nedenleri

Katılımcılara evlilik nedenlerine ilişkin farklı sorular yöneltilmiş ve bu sorulardan ekonomik nedenlere ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcılara sorulan bazı sorular şunlardır. “Evlilikte neye dikkat edersiniz, evlenmek

istediğiniz birinin hangi özelliklerine bakarsınız?”, “Evlilikten beklentileriniz nedir, sizin için ne anlam ifade eder?”, “Başlık parası aldınız mı veya verdiniz mi, başlık parası aldıysanız veya verdiyseniz ne için alıp verdiniz?” Bu sorulara verilen cevaplar evliliğin ekonomik nedeni olarak **fakirlik** temasını ortaya çıkarmıştır:

Katılımcı-1’in “Eşinizin aynı yöreden olması sizin için ne anlam ifade eder?” sorusuna verdiği cevap:

“Eşimin elbette hemşeri olması, tanıdık olması daha iyidir. Çünkü tanıdık birbirine maddi anlamda yardımcı olur” (Katılımcı-1, Yakın Akriba Evliliği).

Başlık parasıyla ilgili sorulan soruya Katılımcı-4, başlık almadığı şeklinde cevap verse de, eşi (Katılımcı-12) farklı bir cevap vermektedir:

“...Ben eşimi aldığımda benden başlık aldılar ama oğlum için gene vermedim. Ben 1400 lira vermişim. Başlık eskiden vardı şimdi yok. Başlığı bizim köy kaldırdı. Bizim köyde zarfa bir şey konulur. Onu da kıza yaparlar. Bizim köyde başlığı kimse yemez. Üzerine ekleyip gönderiyorlar. Vallahi ben 6 kız verdim. Bir kuruş yemedim” (Katılımcı-4, Levirat, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“... Sen öylesine sattın (ucuza) hepsini, tamam mı!... Başlık alsak iyi olurdu” (Katılımcı-12, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

Katılımcı-11’in ise, “Evliliğe nasıl karar verdiniz?” sorusuna verdiği cevap:

“Görücü usulüyle evlendim. Annem vefat etmişti, tek başımızaydık. Sonra babamla üvey annem, üvey annemin kız kardeşini istemeye gittiler. Babam ve üvey annem beni bir an önce evlendirmek istediler. Maddi durumumuz iyi değildi. Evlenip artık babama destek olmam gerekiyordu. Babamın zoruyla evlendim. Babam bana dedi ki oğlum seni evlendirelim artık, hem büyüdün artık. Birlikte çalışırız destek oluruz birbirimize” (Katılımcı-11, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

Katılımcının ifadesinden de görüldüğü gibi, evliliğin tercih edilme nedeni yaşanan maddi sorunlarda baba-oğulun birbirine destek olmasıdır.

Katılımcı-14’ün, “Yörede neden başlık parası alınıyor?” sorusuna verdiği cevap:

“Başlık parası alınması haramdır. İnsan hayvan değil ki satılsın. Bizim dinimizde mehir var ama başlık yoktur. Âdet olduğu için insanlar alıyor. Herkes aldığı için insanlar alıyordu. Fakir olan daha çok alıyordu. Niye? Çünkü fırsat biliyordu bunu. Bazıları kızlarını evlendirip aldıkları başlık parasıyla bir dönüm tarla veya ev satın alıyorlardı” (Katılımcı-14, Kız Kaçırma Evliliği).

Köy imamına çocukların küçük yaşta evlendirilmesinin sebebi sorulduğunda; kız çocuklarının erken yaşta evlendirilme nedenlerinden birisinin ekonomik olduğu dikkat çekmektedir:

“...Kızın ailesi erkek tarafını zengin buluyorsa bunu fırsat bilip kızını vermek ister. Erken yaşta evliliğin bir başka sebebi çok çocuklu ailelerin geçiminin zor olmasıdır. Eğer çocukları belli bir yaşa gelmişse ve ailenin durumu iyi değilse, aile çocuklarını evlendirmek ister. Artık kendi ayakları üzerinde durmaya çalışsınlar düşüncesi vardır... yani aile yükünü hafifletmek için çocuklarını erken evlendirenler çoktur” (Katılımcı-22, Köy İmamı).

Katılımcı-2'nin de başlık parasıyla ilgili ifadeleri şöyledir:

“Biz kimseyi zorlamıyorduk. Ablam 600'e, falanın kızı ise 700'e gitti. Başlık parasız kimse verilmiyordu bizim dönemde. Babam aldığı başlık parasıyla Ağabeyimi evlendirdi. Babamların durumları iyi değildi” (Katılımcı-2, Berdel, Yakın Akraba Evliliği).

Katılımcıların ifadelerinden, evlenmelerinde ekonomik durumlarının rol oynadığı anlaşılmaktadır. Kimi aileler, aldıkları başlık parasını yatırım olarak kullanmak istemiş; kimi aileler de başlık parasıyla çocuk yaştaki evlatlarını evlendirmişlerdir. Mardin'in sosyoekonomik yapısı dikkate alındığında özellikle kırsal kesimde fakirlik önemli bir sorundur. Bu sorunu aşmak amacıyla çoğu aile, küçük yaşlardaki erkek çocuklarını, büyük illere çalışmaya göndermektedir. Ayrıca yaşanan ekonomik sorunlar yeni evlenen çiftin düğün masrafları bitene kadar erkeğin ailesinin yanında yaşaması şeklindeki patrilokal aile yapısının görülmesine yol açmaktadır. Bu durum görüşmecilerin ifadelerinde de yer almaktadır. Katılımcılara sorulan sorulardan biri de, evlenirken nerede oturduklarına ilişkindir. Bu bağlamda;

“Evlendiğimde kayınvalidemizle oturduk, evimiz bir üst kattaydı ama yemeklerimizi biz yapmıyorduk. Kayınvalidemizle birlikte yedik. Zaten durumumuz yoktu” (Katılımcı-1, Yakın Akraba Evliliği).

“Eşim ailesinin yanında oturmak istedi, beni ikna etti. Ama çok pişman oldum. İşsizdi beni çok bunaltmıştı. Ailesiyle oturmak istemesinin sebebi kardeşleriyle iş kurup bir şeyler yapmaktı” (Katılımcı-7, Görücü Usulü Evlilik).

“O zaman yaşımız küçüktü eşim çalışmıyordu, maddi durumumuz olmadığı için kayınvalidemlerle oturmak zorundaydık” (Katılımcı-15, Kız Kaçırma Evliliği).

“Kayınvalidemlerle oturdum. Bahçede küçük bir odaları vardı bize orayı vermişlerdi. Birkaç ay sonra orayı atölye gibi yapmışlardı. Eşimle çanta işiyle uğraşırdı. Kalabalık aile içinde yaşadık” (Katılımcı-18, Görücü, Berdel, Yakın Akraba Evliliği).

“Kardeşleriyle aynı işi yapıyorlardı onun için aynı evde oturuyorduk. Daha sonra bir elim dayanamadı ayrı yere çıktılar. Sonra 2 aile, 10 sene aynı dairede oturduk” (Katılımcı-19, Görücü, Yakın Akraba Evliliği).

Katılımcıların açıklamalarından hareketle, Mardin’de patrilokal evlilik biçiminin ekonomik gerekçelere dayandığını söyleyebiliriz.

4.2.2. Evliliğin Sosyokültürel Nedenleri

Evliliğin sosyokültürel nedenlerine ilişkin temalar; **din/ahlak, namus, tanıdıklık/akrabalık, çocuk yapma, aşk, güzellik, baskı, itibar ve sorumluluk** şeklinde bulunmuştur. Sosyokültürel nedenlere bağlı çok sayıda farklı temanın ortaya çıkması bizatihi konunun zenginliğinden kaynaklanmaktadır. Her bir evliliğin kendine has yapısı ve amacı olmakla birlikte, bu evliliklerin ortak noktaları da katılımcıların gözünden temalarda yansımıştır.

Evlilik nedeni olarak **din/ahlak** olgusunun ortaya çıkması, katılımcıların “Evlilikten beklentileriniz nelerdir?”, “Bir insanın nesine önem verirsiniz?” sorularına verdikleri cevaplar neticesinde ortaya çıkmıştır.

“Öncelikle evlilik sünnete göre olsun, yoksa evliliğimiz hayırlı olmaz. Terbiyeli ve uygun yapılan evlilikler hem çiftler için hem de çocukların geleceği için hayırlı olur” (Katılımcı-2, Berdel, Yakın Akraba Evliliği).

“Evlilik, istişare etmektir. Şeriata göre, namazındaysa ve kötü bir alışkanlığı yoksa Allah’ın takvasındaysa evlilik o zaman yapılır” (Katılımcı-4, Levirat, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“İnsan gibi olmalı, ahlakına, huyuna, davranışlarına bakarım” (Katılımcı-6, Görücü Usulü Evlilik).

“Helal süt emmiş olması, saygılı olması, evine sadık olması...” (Katılımcı-8, Görücü Usulü Evlilik).

“İlk önce dindarlığına önem veririm. Güzellik zaten herkesin istediği bir şey. Başka; sevgi, saygı ve dürüstlüğüne önem veririm... Gözünü dışarıdaki haramdan kesmesi, helal ve haramı bilmesi gerekir” (Katılımcı-11, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“Bazıları evli oluyorlar ikinci eşleri olarak üzerlerine nikâhını kıyıyorlar. Ama yanında kalmıyorlar. Ayrı ev tutuluyor ona ve çocuklarına göz kulak oluyorlar. Ama günahtır bunu yapmak, eğer evlenecekse kadınlara eşit bakması lazım” (Katılımcı-14, Kız Kaçırma Evliliği).

“Ahlakına, huylarına bakarım” (Katılımcı-15, Kız Kaçırma Evliliği).

“İdeal bir evlilikte genelde düşünce yapısının önemli bir referans olduğuna inanırım. Bu bazen din olur, bazen örf âdet olur” (Katılımcı-17, Gönüllü Evlilik).

“Ahlakına, huylarına, ailenin durumuna dikkat ederim. İnsan ailesinin gölgesini temsil ediyor” (Katılımcı-18, Görücü, Yakın Akriba, Berdel Evliliği).

“Evlilikte amaç, insanın gözünü haramdan çekmesi içindir... Bütün evliliklerde esas olan öncelikle dinî hükümlere aykırı olmamasıdır” (Katılımcı-21, Kanaat Önderi).

“Bizim burada çocuk buluş çağına girdi mi harama bulaşmadan evlendirilmeli düşüncesi mevcuttur” (Katılımcı-22, Köy İmamı).

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplara bakıldığında, çocukların evlendirilmesi hem aileye düşen bir sorumluluk olarak hem de çocuklar evlenirse harama bulaşmayacaklar düşüncesiyle gerçekleştirilmektedir. Din, otokontrol mekanizması olarak görülmektedir.

Evlilik nedenleri arasında katılımcıların vurguladığı bir başka tema **namus** olmuştur. Namus temasıyla ilgili olarak katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Başlık çok almamak şartıyla iyidir... Çünkü namusun ucuza gitmesi iyi değildir derler” (Katılımcı-2, Berdel, Yakın Akriba Evliliği).

“Ben iki defa evlilik yaptım, birincisi vefat eden ağabeyimin eşiyle evlendim. Ailem, yengemle evlenmem konusunda teklifte bulundu, ben de kabul ettim. Çünkü o zaman yengem dul kalmıştı. Hem namusumuzu başka birine kaptırmamak gerekiyordu hem de dul bir kadın kimseye muhtaç kalmayın diye bu evliliği uygun gördük” (Katılımcı-4, Levirat, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“...Kayınbiraderle evlilik için aile şöyle düşünüyor. Kadın yabancıya gideceğine biz alalım. Namusumuz kimseye gitmesin. Bazıları evli oluyorlar, ikinci eşleri olarak üzerlerine nikâhını kıyıyorlar” (Katılımcı-14, Kız Kaçırma Evliliği).

“Levirat neden uygulanıyor?” sorusuna kanaat önderi ve köy imamının verdiği cevaplar şu şekildedir:

“Burada önemli husus namusumuz olan kadının başkasına gitmemesi düşüncesidir. Kadın iyi ise aileler tarafından bırakılmak istenmez. Bir aile vardı, kocası vefat etti sonra kadını, evli ve çocukları olan kardeşine nikâhını kıydılar ailesi tarafından. Dediler ki kadına kimse bulaşmasın, istemesin, farklı bir gözle bakmasın” (Katılımcı-21, Kanaat Önderi).

“Eskiden kadın eziliyordu. Kanuni olarak da dul kalmış bir kadının fazla hakları yoktu. Onun için kadın zor durumda kalıyordu. Dul kalmış bir kadına kayınbabaları bile bakamıyordu. Hele çocukları varsa iş daha da zorlaşmaktadır. Onun için aileler kadını birine nikâhlamak için en makul düşünce olarak görüyorlardı. Namusumuz ortada kalmayın gibi düşüncelerle bu evlilik yapılıyordu... Benim bir arkadaşım bu evliliği yaptığı için takdir gördü, yengesine sahip çıktı dediler. Tanıdığım bir başka biri ise böyle bir teklifi reddettiği için ayıplandı... Küçük yaşta

evliliklerde bizim burada namus meselesi çok önemlidir. Çünkü halk çoğunluğu tarımla uğraştığı için, çoğu zaman genç kızını evde bırakıp (evde ev işlerini yapmak maksadıyla) tarlaya gider. Genç kızın tek başına kalması çoğu zaman risk olarak algılanır. Onun için kızın başını bir an önce bağlarsak daha iyi olur, anlayışı hâkimdir” (Katılımcı-22, Köy İmamı).

Katılımcıların ifadelerinden hareketle namus, bazı evliliklerde önemli bir neden olarak görülmektedir. Levirat gibi evlilikleri yapan bireylere namus, üstlenilmesi gereken bir sorumluluk olarak sunulmaktadır. Bu kapsamda, Altuntek’in (2008, s. 50) Şanlıurfa’da yaptığı çalışmaya benzer bir bulgu ortaya çıkmıştır. Ona göre dul kalan kadının namusu tacizlere açık hâle geldiği için, kadın başkasıyla evlendirilmektedir.

Evliliğin sosyokültürel nedenleriyle ilgili olarak dile getirilen bir başka nokta **tanıdıklık/akrabalık**’tır. Akriba ve tanıdık olmanın eş seçimine etkisine ilişkin katılımcılara sorulan sorular (“Eşinizi tanıyor muydunuz?” gibi) doğrultusundaki görüşler aşağıda sunulmuştur.

“... Tanıyordum, aynı mahalledeydik... Evlerimiz yakındı, komşuyduk, onun için evlenmek zor olmadı. Dayım aynı zamanda onun eniştesi oluyordu” (Katılımcı-1, Yakın Akriba Evliliği).

“Tanıyordum, amcamın oğluydu. Küçük yaşından beri tanıyordum, komşuyduk. Bize istemeye geldiklerinde ailem bana sordu ben de uygun gördüm” (Katılımcı-2, Berdel, Yakın Akriba Evliliği).

“Ben tanımyordum. Babam tanıyordu... Doğulu olduğum için eşimin de Doğulu olması benim için önemliydi. Hatta akriba evliliği olsa bile isterdim çünkü kanımızda var, çekiyor” (Katılımcı-7, Görücü Usulü Evlenme).

“Çocuklarımı akribayla evlendirmek isterim yabancılarla evlenmelerini istemem” (Katılımcı-8, Görücü Usulü Evlenme).

Katılımcılar genel olarak, tanıdık ve akriba olmayı evliliklerde tercih edilen bir durum olarak görmektedir. Çünkü tanıdıklık ve akrabalık, değerlerin örtüşmesi ve karşılıklı ilişkilerin sağlıklı sürdürülmesi açısından daha cazip görülmektedir. Mardin’de yapılan gözlemlerde, tanıdık kişilerle akrabalık kurulması, evlilik sürecinde avantaj olarak görülmektedir. Bunun nedeni “Karşı taraf bizi tanıdığı için hâlimizden anlar, bizi zorlamaz, sırrımızı kimseyle paylaşmaz” anlayışıdır.

Evlilik nedenleriyle ilgili ulaşılan bir başka tema, **çocuk yapma** olarak görülmektedir. Çocuk yapma, neslin devamı için evlilikte arzu edilen temel güdülerin başında gelmektedir. Katılımcıların evlilikten beklentileri konusundaki görüşleri de bu durumu destekler niteliktedir:

“Bana çocuklar verecek, neslimi sürdürmek için, eşimin terbiyeli çocuklar yetiştirmesi ve ölüme kadar birbirimize bağlı olmak için” (Katılımcı-8, Görücü Usulü Evlenme).

“...Bir adam vardı, aradan 15 sene geçti hiç çocuğu olmuyordu. Suçu da kadına atarak kadını boşadı. Kadın da başka biriyle evlendi sonra kadının çocuğu oldu. Suç erkekteymiş. En sonunda o adam başka biriyle evlenmişti, gene çocuğu olmadı sonunda üvey evlat edindi” (Katılımcı-14, Kız Kaçırma Evliliği).

“Çocuk bekledik ama nasip olmadı. Bir defa doktora gitti. Sonra hiç gitmedi... Benden habersiz verdiler zaten. Çocuklarımız olacak diye istediler beni” (Katılımcı-20, Çok Eşlilik).

“Çok eşlilik konusu, genellikle eşinden çocuğu olmayan kişinin, çocuk yapmak için evlenmesi şeklinde gerçekleşir” (Katılımcı-21, Kanaat Önderi).

Katılımcı-20’nin sosyodemografik özellikleri dikkate alındığında, çok eşli evlilikte ikinci eş statüsündedir. Çocuk yapma beklentisiyle ailesi tarafından evlendirildiği görülmektedir. Kanaat önderi ve Katılımcı-14’ün görüşleri de, evlilikte, özellikle çok eşlilikte, amacın çocuk yapmak olduğunu göstermektedir. Geleneksel toplumlarda tarım ve hayvancılığa dayalı bir yaşam olduğu için insan gücüne ihtiyaç duyulmakta ve yaşamın merkezinde çocuk yer almaktadır.

Evliliklere neden olan başka bir temanın **aşk** olduğu anlaşılmıştır. Özellikle kız kaçırma evliliklerinde ve gönüllü evliliklerde bu temanın baskın olduğu görülmüştür.

“...Birbirlerini sevmişlerdi, severek kaçtılar. Adam yabancıydı iş için babamlara geliyordu babasıyla. Birbirlerini görmüşlerdi. Öyle kaçtılar” (Katılımcı-13, Kız Kaçırma Evliliği).

“...Bir ara bizim köyde bir kadın kaçmıştı biriyle, severek kaçmışlardı. Sonra barışamadılar... Kızın ailesi başlık istedi, erkek tarafı da hiçbir şeye yanaşmadı. Sonra kızın ailesi dedi ki senin kaçtığın erkek tarafı madem böyle, bizim de böyle bir kızımız yok. Aradan 30 sene geçti hâlâ barışmadılar... Bizim oğlan askerden yeni gelmişti. Kızı da daha önceden seviyordu. Teyzesinin kızıydı. Annesi dedi ki kızın nişanını yapalım. Ben de dedim ki ya ne acelesi var. Daha yeni geldi askerden. Kızla oğlumuza “söz” yapmıştık ama daha nişan yoktu. Sonra bir gün baktık kıza kaçırılmış” (Katılımcı-14, Kız Kaçırma Evliliği).

“Bir süre telefonda görüşüp birbirimizi tanımaya çalıştık. Sonra dışarıda yemeğe çıktık. Bir süre de böyle devam etti. Aramızdaki sevgi bağları iyice kuvvetlenmişti. Sonra bir aile olabileceğimize karar verdik. Bunları düşünürken bile eşime bir kez daha hem minnettarım hem daha âşık oluyorum. Onu çok seviyorum” (Katılımcı-16, Gönüllü Evlilik).

“Kurs ortamında birbirimizi gördük ve beğendik. Eşimi çok sevmiştim. O da beni çok sevmişti. İkimiz de okumuş ve bilinçli olduğumuz için evlilik kararı için en doğru kararı vereceğimizi düşündük. Evlilikten beklentim, ömür boyu birbirini sevecek ve birbirine sadık olabilecek çiftler olabilmektir... Aşık olabileceğim bir kız benim için çok önemlidir” (Katılımcı-17, Gönüllü Evlilik).

Evlenmede **güzelliğin** de dikkate alındığına ve güzelliğe önem verildiğine dair katılımcı görüşleri aşağıdadır:

“Dünürlerimiz önce bizden kız aldılar, sonra biz onlardan aldık. Dedik ki bir ev, bir yuva olalım, onun için berdeli tercih ettik... Oğlum dedi ki askere gitmeden ben evlenmem, biz de dedik ki kız seni beklemez, askere gitmene daha senin iki yılın var. Kız da güzeldi, kızı almış olduk” (Katılımcı-2, Berdel, Yakın Akraba Evliliği).

“Ben hiçbir özelliğine bakmadım. Ailemle arasındaki muhabbeti iyi olunca ona karşı ısınmıştım. Bakışlarından etkilendim” (Katılımcı-7, Görücü Usulü Evlilik).

“Helal süt emmiş olması, saygılı olması, evine sadık olması ve güzel olsun” (Katılımcı-8, Görücü Usulü Evlilik).

Mardin’de gözlenen evlilik nedenleri arasında gerek katılımcıların görüşleri, gerekse yapılan gözlemler neticesinde, kız araştırılırken, güzelliğine önem verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü bölgede hâkim düşünce; gelin güzel olursa, güzelliğiyle iftihar edilir ve ondan doğacak çocukların da güzel olması beklenir. Bu durumla ilgili, Mardin’de kız araştırılırken izlenen yöntemlerden birisi de şudur: Kızın güzelliğine önem veren ve kız aramada tecrübeli olan kişiler, kızı düğünlerde veya dış ortamlarda tanımaktansa, evinde tanımayı tercih etmektedir. Çünkü düğünlere katılan kızın makyajlı olma ihtimaline karşılık gerçek yüzü fark edilmeyecektir. Buna benzer başka uygulama, kızı tanımaya çalışan görücünün kızla bazen kısık sesle konuşarak kızın sağır olup olmadığını öğrenmeye çalışmasıdır. Mardin’de evlilik sürecinde bu uygulamaların aileler tarafından uygulanıyor olması, tercihlili evlilik biçiminin etkin olduğunu da göstermektedir.

Araştırmada görüşmecilerin ifadelerinde dikkat çeken bir başka evlilik nedeninin aileleri tarafından yapılan **baskı** olduğu görülmektedir:

“... Aslında her şey nasiptir. Sadece akrabalar birbirlerini üzdüler mi, kötü olurdu. Aslında kızımı vermek istemezdim ama babam beni zorladı” (Katılımcı-4, Levirat Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“... Babamın zoruyla evlendim... Zorla evlendiğim için önce dinî nikâh yapmışlardı bize sonra resmî nikâh yapmıştık” (Katılımcı-11, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“Ailelerin düşünceleri, çocukları küçükken evlendirelim ki, bizim dediğimiz olsun, bizim istediğimiz yerden kız getirsinler” (Katılımcı-21, Kanaat Önderi).

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, aile zoruyla evlendikleri anlaşılmaktadır. Evlilikler özellikle çocuk yaşta gerçekleştiği için, ailelerin baskısı neticesinde çocukların boyun eğmek zorunda kaldığı görülmektedir. Evlenmek zorunda kalan çocukların, ailelerinin kararlarına boyun eğmelerinin sebebi, bireylere biçilmiş itaat rolünden kaynaklanmaktadır. Çünkü geleneksel toplumlarda küçüklerin, büyüklerin sözünün üzerinde söz söyleme hakkı yok denecek kadar azdır. Bu anlayış, küçük yaştan beri çocuklara öğretilen bir davranıştır. Mardin’de yapılan gözlemlerde, bu bağlamda toplumda kalıp hâline gelen belli başlı sözler şunlardır. “Büyükler bir şey dedi mi, bir bildiği vardır”, “Anne ve babanın sözünü dinlemeyip de evlenen mesut olmamıştır”, “Anne ve babanın sözünü dinlemeyen, köpekler getirmiştir”. (Bu sözler Arapçadan çevrildiği için, kafiyeye ve mizah yönünden anlam kaybına uğramış olabilir. Kendi dillerinde birey üzerinde önemli tesirleri bulunmaktadır). Bu ve buna benzer sözler, kültürel olarak inşa edildiğinden; bireylerin baskılar karşısında ikna ve teselli olmalarına zemin oluşturmaktadır.

Katılımcıların görüşlerinde rastlanan bir başka evlilik nedeni **itibar**’dır. İtibar, toplumda anlam kazanabilen bir duygudur. Mardin’de asaletli ve denk bir aileyle akrabalık kurmak itibar olarak görülmektedir. Ayrıca Mardin’de aileler, kendi sosyokültürel ve ekonomik yapılarına uygun bir eş getirmediikleri durumlarda yüksek itibarlı tanınıyorlarsa, itibarları düşebilir. Bu yönüyle itibar toplum tarafından değer atfedilen bir duygudur. Katılımcıların itibarla ilgili görüşleri aşağıda sunulmuştur. “Düğününüz olmuş muydu?” sorusuna verilen cevap şu şekildedir:

“Evet oldu. Hatta çok güzel oldu. Çok kalabalık olmuştu. Eşim ailenin ilk oğlu olduğu için görkemli bir düğün yapmışlardı” (Katılımcı-7, Görücü Usulü Evlilik).

“Hem de çok şaşıla bir düğünümüz oldu. Sanatçıların olduğu düğünümüz oldu. Bizim başkasından ne eksikimiz var kardeşim! Bizim hem dostumuz var hem de düşmanımız. Onun için düğünümüzün en iyisi olması gerekiyor” (Katılımcı-9, Görücü, Yakın Akraba Evliliği).

Kız üzerinden alınan başlık parasıyla ilgili katılımcının paylaştığı anı da itibara işaret etmektedir:

“Çok iyi hatırlıyorum, bir ara başlık parası 100 lira civarındaydı, ama bir kadın vardı 400 liraya gitmişti. O zamandan beri köyde konuşulur... En pahalı o gitmişti diye, aradan 60 sene geçti hâlâ konuşuluyor” (Katılımcı-14, kız Kaçırma Evliliği).

Ailelerin düğünlerde harcadıkları para, onların toplum içindeki konumlarını göstermektedir. Standartların altında kalmakla, itibarlarının zedeleneyeceği endişesi yaşamaktadırlar.

Evliliğin sosyokültürel nedenleri arasında dikkat çeken temalar arasında son sırada **sorumluluk** yer almaktadır. Sorumluluk, bireye yüklenen görev ve rol ile ilgilidir. Katılımcıların sorumlulukla ilgili görüşleri aşağıda gösterilmiştir:

“Erken evlenmek manevi yönden sorumluluk taşır. Evlenecek kişinin sorumluluk taşıması gerekir” (Katılımcı-11, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“Erken yaşta evliliğin bir başka sebebi çok çocuklu ailelerin geçiminin zor olmasıdır. Eğer çocuklara belli bir yaşa gelmişse artık ve ailenin durumu iyi değilse, aile çocuklarını erkek olsun kız olsun evlendirmek ister. Artık kendi ayakları üzerinde durmaya çalışsınlar düşüncesi vardır” (Katılımcı-22, Köy İmamı).

Her iki katılımcının görüşlerine bakıldığında evlilikte sorumluluk duygusunun önemli olduğu fikri ortaya çıkmaktadır. Katılımcı-11’in sosyodemografik özelliklerine bakıldığında çocuk yaşta evlendirildiği, köy imamının görüşlerine bakıldığında yine küçük yaşta evliliklerden bahsettiği görülmektedir. Geleneksel toplumlarda erkek çocukların çocuk yaşta evlendirilmesi sorumluluk duygusuyla, kız çocukların çocuk yaşta evlendirilmesi ise namusla ilişkili olarak açıklanabilir.

Suriye’den Türkiye’ye sığınmacı olarak gelen Suriyeli kadınlarla yapılan evlilik nedenleriyle ilgili olarak **menfaat** ve **kolay yoldan evlilik** olmak üzere iki tema ortaya çıkmıştır. Bölgede yapılan görüşmelerde Suriyeli kadınların çoğunun eşlerini kaybetmesi durumunda varsa Türkiye’deki yakınlarına sığındıkları, yakınları olmaması durumunda ise evlenmeyi tercih ettikleri ifadeleri yer almıştır. Evlenmeyi tercih eden kadınların bazıları simsarlar aracılığıyla tanıştırılmış ve karşılığında erkek tarafından ortalama 8000 ile 10000 TL arasında para aldıkları öğrenilmiştir. Mardin’de Suriyeli kadınların tercih edilmesinde; düğün masraflarının yapılmaması sadece kadına mehir verilmesi, kadınların yaşça genç ve bakımlı olması, konuştukları dilin ve dinî inançlarının aynı olması gibi nedenler etkili olmaktadır. Aynı zamanda yerli halktan kız bulmada zorlanan erkekler (yaş veya itibar nedeniyle), Suriyeli kadınları tercih edebilmektedir. Suriyeli kadınların Türklerle evlenme sebebi ise, özellikle savaşın ilk yıllarındaki zorluklardan dolayı kalacak yer arama, akrabalık ilişkileri oluşturma ve maddi ihtiyaçlar olarak gösterilebilir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri şunlardır:

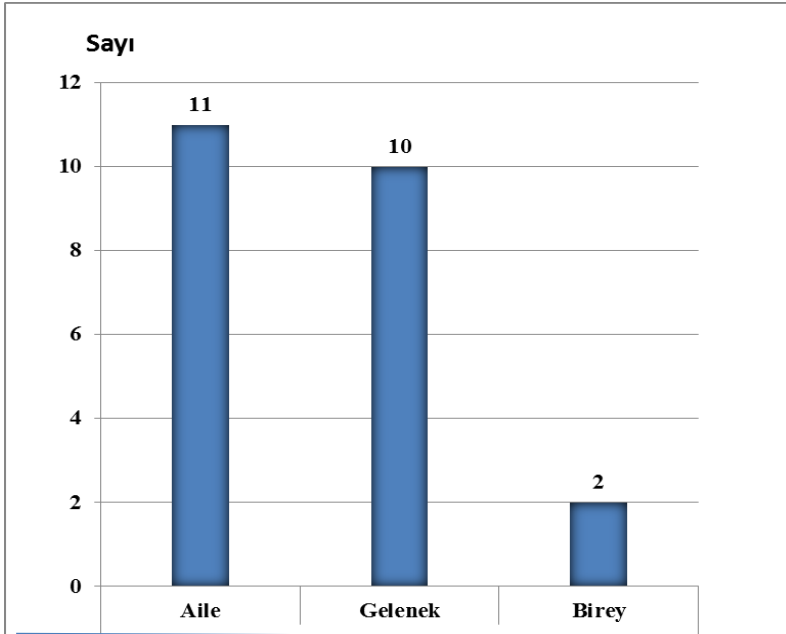
“Eşim vefat etmişti, bana bakacak kimse de yoktu. Çocuklarım vefasız çıktı. Zamanla araştırdım dediler ki Suriyeli kadınlar var, hem iyi kadınlar hem de sahipsiz oldukları için sevap işlersin ortada kalmasınlar. Sonra araştırdık iyi bir kadın bulduk çok şükür. Şu anda da bir kızım var

ondan... Eşim benden 35 yaş küçüktür. Ama sorun olmuyor. O da iyi bir hanımdır. Eşimin kız kardeşini de tanıdık biriyle evlendirdim. O da şu an memnundur hayatından” (Katılımcı-10, Yabancı İle Evlilik).

“Yabancı ile evlenenlerin çoğu burada güveni azalan ve kız bulamayan insanlardan oluşuyor. Özellikle yaşlılar artık köyden kız bulamadığı için parayla yabancı kız getiriyor. Getirilen kızların çoğu imam nikâhı ile getiriliyor. Bu evliliklerde aileler genelde tek taraflı oluyor. Herhangi bir düğün ve nişan falan yapılmıyor” (Katılımcı-22, Köy İmamı).

4.3. Evlilikte Karar Vericiler

Araştırma problemlerimizden ikincisi evliliklerde karar vericilerin kim veya kimler olduğuna yöneliktir. Araştırmada tercihli ve geleneksel evlilikler ele alındığı için bu husus önemlidir, çünkü bu evliliklerde evlilik kararını, evlenen birey dışındaki diğer kişiler vermektedir. Bu kapsamda, konuyla ilgili verilerin analizinde ortaya çıkan özet bilgi Grafik 2’de, katılımcıların görüşlerine bağlı olarak yapılan analizler ise devamında sunulmuştur. Araştırmada genel olarak evlilik kararında **aile** ve **gelenek** etkili olduğu bulunmuştur. Gönüllü evliliklerde ise **birey**in kararı etkili olmaktadır.

Grafik 2. Evlilik Sürecinde Karar Vericiler

Tercihli ve geleneksel evliliklerin karar vericileri öncelikle anne-baba olmak üzere aile ve daha sonra gelenekın etkisidir. Evlilik kararı gönüllü evliliklerde ise birey tarafından alınmaktadır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, evliliklerinde karar verenlerin **aileleri** olduğuna ilişkin ifadeler şu şekildedir:

“Ben doğduğumda babamı kaybettim. Daha sonra hep annemin kucagında büyüdüm, evlendiğim zaman annem benim adıma karar verdi” (Katılımcı-1, Yakın Akraba Evliliği).

“İlk eşim, ağabeyimin eşiydi. Ağabeyim hayatını kaybetmişti. Ailem ağabeyimin eşiyi nikâhımızı kıydı... Eşim trafik kazasında hayatını kaybedince kardeşlerim başka köye bana birini bakmaya gittiler ve kısmet oldu evlendik. Kızlarımı zamanla evlendirdik, en küçük oğluma ise baldızımı uygun gördüm. Baldızım ile oğlum daha küçük yaştaydı. Kayınbabama “Baldızı ileride oğluma getireceğim haberin olsun” derdim ve sonunda oğluma kızı getirdik” (Katılımcı-4, Levirat Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“...Ben o zaman çalışıyordum işten geldim bir baktım bizim evde kalabalık sesler geliyor. Ne oluyor dedim, seni verdiler, bu da senin düğünün dediler. Ben de neye uğradığımı şaşırđım... Çok küçük yaşta benden habersiz evlendirildim” (Katılımcı-6, Görücü Usulü Evlenme).

“Askerlikten geldim annem babam bana askerliğini yaptın evlenme çağın geldi, falanın kızı var dediler, ben de tamam siz bilirsiniz dedim, böylece ailemle karar verdim” (Katılımcı-8, Görücü Usulü Evlenme).

“Açıkçası ben hiç evlenmek istemedim. Ben çocukluğumdan beri çalışarak para kazanmaya çalışan biriyim. Zamanla iş sahibi oldum ve çok iyi para kazanıyordum. Ben kazandığım paraların hepsini aileme veriyordum... Başka bir şehire gitmişim, sonra bana bir telefon geldi babamdan. Teyzenin kızını sana istemeye gidiyoruz dediler. Ben istemememe rağmen ailem İskenderun’a kız istemeye gittiler” (Katılımcı-9, Yakın Akraba, Görücü Usulü Evlilik).

“...Üvey annem, kardeşinin yabancı birinin eline düşmesini istemiyordu. Onun için babamla anlaşmışlar bana ayarlamışlar küçükken” (Katılımcı-11, Baba ve Oğul Bacanak Olma Evliliği).

“Görücü usulüyle evlendim. Dayımla eşi sürekli bize gelirlerdi beni çok isterlerdi ama benim yaşım küçük olduğu için ailem vermek istemezdi. O zaman amcam bizde kalıyordu. Amcam da dayımın kızını beğenmişti. Dayım da babama, kızınızı verirsiniz ben de kızımı size veririm dedi. Sonra babam da beni dayımın oğluna verdi. Amcam da dayımın kızıyla evlendi” (Katılımcı-18, Berdel, Yakın Akraba, Görücü Usulü Evlilik).

“Annem yoktu, babamla ağabeyim beni verdi. Misafirlikteyken verdiler beni. Eskiden böyleydi, haberimiz bile yoktu” (Katılımcı-20, Çok Eşlilik).

Geleneksel toplumlarda evlilik kararı almada; ailelerin birbirlerine fiziki yakınlığı olması, birbirlerini tanınması ve akrabalık ilişkilerinin olması etkilidir. Bu tablo, güven ilişkilerinin oluşmasına ve karar verme sürecinin hızlanmasına

zemin hazırlamaktadır. Modern toplumlarda ise Giddens'in (1998, ss. 25-100) konu edindiği gibi, güven ilişkileri, kişilerden soyut ögelere geçerek boyut değiştirmiş durumdadır. Modern toplumlarda evlilik kararı aşk duygusuyla ve bireyler tarafından alındığı için, evliliği idame ettirme konusunda başka bir sosyal kontrol mekanizması bulunmamaktadır. Oysa geleneksel toplumlarda evlilik kararı, sadece bireyleri ilgilendirmemektedir aynı zamanda aileler de sürece dâhil olmaktadır. Bu noktada bireyler ailelerine güvenmekte, aileler de güvenini boşa çıkartmayacak yakınlarına güvenmektedir. Katılımcıların dile getirdiği görüşlerden, evlilik kararında ailenin önemli ve etkin olduğunu görülmektedir. Birey adına ailenin plan yaptığı ve karar verdiği anlaşılmaktadır, bunda evliliklerin küçük yaşlarda yapılması da etkilidir. Evlenen çiftlerin ebeveynlerine karşı tutumları ise genelde, sessiz kalma veya itaat etmek olmuştur. Mardin'de yapılan gözlemlerde bu konuyla ilgili edinilen bir başka bilgi şudur: Küçük yaşta evlendirilen çocukların evlilikle ilgili bilgisi olmadığı için, aileleri tarafından bilgilendirilmektedir. Evlilikle ilgili mahrem konuların çocuklara öğretilmesi de ailelere düşmektedir. Bu çerçevede gelin olacak kıza annesi veya ablası destek olurken, damat olacak erkeğe ise aileden çok samimi olduğu birisi destek olmaktadır.

Araştırmada katılımcılara sorulan sorulardan birisi de “Evlilikte kime danışsınız?” olmuştur. Bu çerçevede verdikleri cevaplar şunlardır.

“Aileme danışırım” (Katılımcı-1, Yakın Akraba Evliliği).

“Anneme, babama, ablama danışırım” (Katılımcı-2, Berdel, Yakın Akraba Evliliği).

“Anneme, ablama danışırım” (Katılımcı-15, Kız Kaçırma Evliliği).

“Aileme danışırım... Çünkü bana en yakın olan insan ailemdir. Aileme güvenmeyeceğim de kime güveneceğim” (Katılımcı-18, Berdel, Yakın Akraba, Görücü Usulü Evlilik).

“Kız kardeşime danıştım, O da, babamız uygun gördüyse ve senin de içine sındiyse olabilir dedi” (Katılımcı-7, Görücü Usulü Evlenme).

Katılımcılar, kendilerine en yakın gördükleri ve kendilerine güvenebilecekleri kişilere danışmak istemektedirler. Bu da ailedeki fertleri içermektedir.

Evlilik kararının verilmesinde etkili olan bir diğer tema, **gelenek**'tir. “El âlem ne der, ayıp olur” düşüncesi bireylerin evlenmesinde etkili olmaktadır. Katılımcıların gelenekle ilgili yaptıkları açıklamalar şu yöndedir:

“Bizim memlekette gelenek, görücü usulüyledir. Ben de öyle evlenmelerini isterim” (Katılımcı-8, Görücü Usulü Evlilik).

“...Bir gün baktık kıızı kaçırmış. Ben de çok sinirlendim, barışmayacağım dedim. Sonra rahmetli annem araya girdi, ricada bulundu ve bir şekilde

barıştık... El âlem konuşur. Bazıları demesin bakın hem akraba hem de anlaşamadılar” (Katılımcı-14, Kız Kaçırma Evliliği).

“Bir kızımı öz ağabeyimin oğluna verdik, ağabeyime kız vermemek utanç vericiydi. Koskoca ağabeyim gelecek ve ona kız vermemek büyük ayıptı. Utandım verdim” (Katılımcı-15, Kız Kaçırma Evliliği).

“Şimdi de oğlum var yanımda. Evlensem çocuğum ortada kalacak... Çünkü el âlem der ki evlenirsen, el âlemin adamı, çocuğuna bakmaz. Boşandığım için kendimi utangaç hissediyordum ilk başta. Millet şey derdi, ya kadın kötü. Şimdi artık normal görüyorum kendimi” (Katılımcı-19, Yakın Akraba, Görücü Usulü Evlilik).

“Kız kaçırma olayında aileler barışmasalar ne olur?” sorusuna da verilen cevaplar da yine gelenekle ilişkilidir. Buna göre;

“Ya ayıp olarak görülür, fitne girer araya; köyde konuşulur, dışarı çıkacak yüzünüz kalmaz” (Katılımcı-14, Kız Kaçırma Evliliği).

“...İş isten geçmişti artık, bir defa annemi ve babamı terk ederek, onlara sormadan gittiği için dönemezdi” (Katılımcı-13, Kız Kaçırma Evliliği).

Görücü usulü ve akraba evliliği yapan bir başka katılımcının görüşleri ise şu şekildedir.

“Annem ve babam teyzemlerle çok samimiydi ve kızlarını bana istemekle en doğrusunu yaptıklarını düşünüyorlardı. Çünkü onlara göre teyzemin kızı, ailesi iyi, kendisi tanıdık biridir. Ama ben kızı hiç görmemiştim. Ben istemiyordum dedim, evlenmek istemediğimi onlara söylediğim hâlde çok ısrar ettiler. En son beni teyzemin kocası ikna etti. Dedi ki oğlum biz burada nişan hazırlığı yaptık; yakınlarımıza, komşularımıza haber verdik; bizi rezil mi etmek istiyorsun? Teyzemin kocası bunu bana söyleyince dilim tutuldu ve gitmeye karar verdim. Çünkü şimdiye kadar ailemin sözünden hiç çıkmamıştım bundan sonra da çıkmak bana yakışmazdı” (Katılımcı-9, Görücü, Yakın Akraba Evliliği).

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında evlilik sürecinde geleneksel yapının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Geleneksel yapı; örf, âdet ve geleneklerden oluşmaktadır. Aileler ve evlenecek çiftler evlenme sürecinde, âdetlerin ve geleneklerin etkisinde kalarak hareket etmektedir. Geleneklere aykırı davranmak ayıp olarak görülmeyle birlikte, çevreden dışlanacakları endişesi söz konusu olmaktadır. Bu anlamda gelenek, bireylerin evlilik kararı vermelerinde yaptırım işlevi görmektedir. Giddens’in (2000, ss. 51-58) da düşündüğü gibi, geleneğe ihtiyaç duymak akılcı bir düşünce olduğu gibi, gelenek bazı toplumlarda güven teşkil etmektedir. Bu anlamda gelenek, bölgede gizli bir otorite işlevi göstermektedir.

Karar vermede etkili olan bir başka tema **birey**dir. Araştırmada, temel olarak tercihli ve geleneksel evlilikler ele alınsa da, gönüllü evlilik gerçekleştiren iki

bireyle de görüşülerek söz konusu evliliklerin farklılıkları ve benzerlikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda gönüllü evlilik yapan katılımcıların görüşleri aşağıdadır.

“Nasıl tanıştınız ve nasıl evlendiniz?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar şunlardır:

“Kurs ortamında birbirimizi gördük ve beğendik. İkimiz de okumuş ve bilinçli olduğumuz için evlilik kararı için en doğru kararı vereceğimizi düşündük. Bu yönüyle görücü usulü veya başka türlü evlilik aklımızdan bile geçmedi” (Katılımcı-17, Gönüllü Evlilik).

“Arkadaşlar aracılığıyla dersane ortamında tanıştık. Ben o sıra sınavlara hazırlandığım için evlilik gibi bir planım yoktu. Onu tanıdıkça daha çok sevmiştim... Hayatımda ilk defa birini sevip evlenmek istediğimi ailemle paylaşmıştım. Annem, ağabeyim bu konuda beni çok desteklemişlerdi. Sonra eşimle tanıştılar onu çok sevmişlerdi. Bu beni çok mutlu etmişti. Tabi babam sonuna kadar engel olmak istedi ama sevginin önüne hiçbir şey geçememişti” (Katılımcı-16, Gönüllü Evlilik).

Çocuklarınızı nasıl evlendirmek istersiniz sorusuna da verdikleri cevaplar şu şekildedir:

“Onların da severek evlenmesini isterim” (Katılımcı-16, Gönüllü Evlilik).

“Çocuklarımla öncelikle gönlünden sevdiği biriyle evlenmelerini isterim. Çünkü sevdiği biri oldu mu, ilişkileri daha sağlam olur. Birlikte anlaşılabilir” (Katılımcı-17, Gönüllü Evlilik).

Görüldüğü gibi katılımcıların, severek evlendikleri ve ilişkilerini devam ettirmek için gayretli oldukları görülmektedir. Katılımcı-16'nın ifadesinden, engellenmeye çalışıldığı hâlde evlilik kararından vazgeçmediği görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Toplumsal kurumlar arasında aile, temel kurum olarak kabul edilmektedir. Bunun sebebi ailenin toplumsal işlevleriyle ilgilidir. Aile; bireyin ilk yuvası, ilk eğitim yeri, ilk sosyal çevresi ve ilk toplumsal dünyası olarak görülebilir. Evrensel olarak aileyi oluşturan temel unsur evliliktir. Çünkü evlilikle aile kurulur ve ilişkiler sürdürülür. Evlilikle gerçekleşmeyen birliktelikler, bazı toplumlarda alternatif yaşam biçimi şeklinde ortaya çıksa da toplumsal düzen açısından meşru görülmediği için aile olarak kabul edilmemektedir. Bu açıdan toplumun temeli aile, ailenin de temelini evlilik olduğu söylenebilir.

Evlilik, her toplumda farklı şekilde gerçekleşebilmektedir. Çünkü toplumların kültürel yapısından kaynaklanan inanç, örf, âdet ve gelenek gibi öğeler farklıdır. Toplumsal kimliği oluşturan bu kültürel öğeler, evlilikte önemli rol oynamaktadır. Eş seçiminden ev seçimine kadar kültür, bireylerin seçimini etkileyen önemli

bir olgudur. Kültüre bağlı kalmak, toplumda kabul gören temel değerler arasında yer almaktadır.

Günümüzde küreselleşmenin hâkim olduğu bir konjonktürde kültürel değerleri korumak ve bu değerleri yaşatmak, bireyler açısından zor olmaktadır. Bu sebeple aile ve evlilik kurumu, küresel yapının etkisinde kalarak ve zamanla değişime uğrayarak tektipleşmiştir. Bu değişime rağmen geleneksel yaşamda aile yapısını korumaya çalışan toplumlar da mevcuttur. Araştırmada incelenen tercihli ve geleneksel evlilikler bunun örneğini oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında Mardin ilinde incelenen tercihli ve geleneksel evlilik çeşitleri, toplumsal bir bakış açısı sunmaktadır. Bu evlilik çeşitleri; geleneksel yaşamda aile ilişkilerinin düzenlenmesi, sürdürülmesi ile aile içi statü ve rollerin belirlenmesi hakkında fikir sunmaktadır. Ayrıca bu evlilikler, geleneksel yaşamla modern yaşamın farklılaşmasını ortaya koymaktadır.

Araştırmada incelenen tercihli ve geleneksel evliliklerin nedenleri arasında bulunan temalar; başta din, fakirlik ve namus olmak üzere akrabalık, çocuk yapma, aşk, güzellik, itibar, baskı ve sorumluluk olarak sıralanabilir. Suriyeliyle yapılan evlilikte ise menfaat ve kolay yoldan evlilik temaları ortaya çıkmıştır. Bölgede yapılan evliliklerin arka planında ekonomik ve sosyokültürel nedenlerin önemli olduğu fark edilmiştir. Bölgenin ekonomik yapısı, evliliklerde tanıdık ve akraba olanların yabancıya tercih edilmesine neden olmaktadır. Akraba ile ilişki kurmak, evlilikte doğabilecek ekonomik sorunların çözümü için güven mekanizması olmuştur.

Evliliğin sosyokültürel nedenleri arasında din teması, önemli bir yer tutmaktadır. Öncelikle tüm evliliklerde dinî nikâh kıyıldığı görülmüştür. Bölgede din gerekçe gösterilerek, erken yaşta evliliklerle gençlerin haramdan korunacağı düşüncesi hâkimdir. Çok eşli evliliklerde ve ikinci evliliklerde de dinin meşruiyetinden istifade edilmiştir; ikinci evlilikler, dini nikâhla yapılmıştır. Tercihli evlilikler arasında dikkat çeken önemli neden namustur. Özellikle levirat evliliğinde dul kalmış kadının namusuna sahip çıkmak aileye düşen temel sorumluluk olarak görülmüştür. Böylece namus sadece bireyi değil aileyi de ilgilendiren bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Namus olgusuyla ilişkili bulgular, önceki çalışmalara (Altuntek, 2008) benzerlik göstermiştir. Tercihli evliliklerden sororat evliliğinde de Balaman'ın (2002, s. 50) çalışmasında olduğu gibi baldızın tercih edilme sebebi, çocuklar için teyze konumunda olmasıdır. Berdel evliliğinin ise önceki çalışmalardan farklı olarak Mardin'de eş zamanlı gerçekleşmediği tespit edilmiştir.

Araştırmada tercihli evliliklerle ilgili yeni bir evlilik çeşidine de ulaşılmıştır. Alan yazında rastlamadığımız baba ve oğul bacanak olma evliliği olarak kavramsallaştırdığımız bu evlilik çeşidinde, üvey anne ile üvey çocuklar

arasında aile bağları güçlenmiştir. Bu bağlamda araştırmaya göre, tercihli evliliklerle “üveylik sorununun” ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Tercihli evliliklere benzer bir nitelik gösteren geleneksel evliliklerin araştırmada farklı yanı, zora ve baskıya dayalı olmaması ama aynı zamanda geleneğin ve ailenin etkisiyle gerçekleşmiş olmasıdır. Gelenek, evlilik yaşamını şekillendiren önemli bir tema olarak bulunmuştur. Geleneğe bağlı kalmanın toplumda itibar ve güven sağladığı sonucuna varılmıştır. Giddens'in (2000, ss. 51-58) gelenek kavramı, bu tür toplumların yapısını açıklar niteliktedir.

Araştırmada incelenen evliliklerin gerçekleşmesinde karar verici olarak aile ve geleneğin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bireylerin evlilik kararında baskı altında kaldığı, evliliği kabullenmek zorunda kaldığı ve bireylerin bunu sorun olarak değil fedakârlık olarak gördüğü anlaşılmıştır. Tercihli ve geleneksel evlilik çeşitlerini başka açıdan değerlendirmek amacıyla, araştırmada ele alınan gönüllü evliliğin daha çok bireylerin kararıyla alındığı ortaya çıkmıştır.

Araştırma bölgesi Mardin, çok kültürlülük açısından ender illerdendir. Farklı etnik ve dinî yapıların bir arada bulunması, farklı evlilik çeşitlerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Mardin ilinin coğrafik yapısı ve sosyokültürel yönü, son dönemde Suriye'den göç eden sığınmacıların bu ilde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede, Suriyeli kadınlarla yapılan evlilikler çalışmaya dâhil edilmiştir. Suriyeli kadınlarla yapılan evliliklerin temelinde, etnik ve dinî benzerliğin önemli bir etken olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca kolay yoldan eş sahibi olma ve her iki taraf açısından bir çıkar ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada tercihli ve geleneksel evlilikler, günümüzde aileye seçenek olarak türeyen yaşam biçimlerine alternatif olarak gösterilebilir. Ayrıca kültürel göreliliğin benimsendiği günümüz dünyasında, bu evliliklerin varlıklarını sürdürmesi, kültürel zenginlik olarak gösterilebilir.

Çalışma, geleneksel yaşamın aile ve evlilik bağlamında tahlilini ortaya koyan ender çalışmalardan birisidir. Aile ve evlilikle ilgili çalışmalar, mahrem ilişkileri içeren hassas konulardır. Geleneksel yaşamda bu konuların incelenmesi, ancak iyi bir saha araştırmasıyla anlam kazanabilir. Söz konusu çalışma, bu çerçevede alan yazına kazandırılmak istenmiştir. Konuyla ilgili, bundan sonra yapılacak çalışmaların etnik ve dinî bağlamda da incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adak, N. (2012). *Değişen Toplumda Değişen Aile*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Altuntek, N. S. (2008). Benlik ve Kültür: Namus Kavramına Simgesel-Bilişsel Bir Yaklaşım. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25(2), 37-58.
- Balaman, A. R. (2002). *Evlilik Akrabalık Türleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Beşikçi, İ. (1969). *Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti)*. Ankara: Doğan Yayınevi.
- Bryman, A. (1988). *Quantity and Quality in Social Research*. London: Unwin Hyman Publications.
- Çopuroğlu, Y. (2000). Fırat Havzası Evlilik Kültürü I: Düğün Öncesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 163-193.
- Duru, E. ve Arslan, G. (2014). Evlenmek Amacıyla Evden Kaçan Kız Ergenler: Bir Olgubilim Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 36-48.
- Duverger, M. (2006). *Sosyal Bilimlere Giriş* (Ü. Oskay, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya* (O. Akinhay, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Günen, H. (2016). *Mardin İlinde Gerçekleştirilen Tercihli ve Geleneksel Evlilik Çeşitleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Haviland, W. A. (2002). *Kültürel Antropoloji* (H. İnanç, Çev.). İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Kasapoğlu, A. ve Karkıner, N. (2011). *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Macionis, J. J. (2012). *Sosyoloji* (V. Akan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Neuman, W. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I-II*. (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayınodası Yayıncılık.
- Ökten, Ş. (2009). Aşiret, Akralılık ve Sosyal Dayanışma: Geleneksel Hayatı Yönetme Biçimi. *Aile ve Toplum Eğitim ve Kültür Araştırma Dergisi*, 2(8), 99-110.
- Poyraz Tacoğlu, T. (2011). Türkiye'de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilikler Üzerinde Törenin Etkisi. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 114-143.
- Strauss, A. ve Corbin, J. M. (1998). *Basics of Qualitative Research*.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, (2011). *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2011*. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- Tezcan, M. (2010). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2003). Türk Kültüründe Kız Kaçırma Geleneklerinin Antropolojik Çözümlemesi. *Aile ve Toplum Eğitim ve Kültür Araştırma Dergisi*, 2(6), 41-49.
- TÜİK. (2011). *Türkiye İstatistik Kurumu Verileri*.
- Yasa, İ. (1973). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları*. Ankara: Türkiye Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.